

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
CHRISTINE STIX-HACKL
της 12ης Μαΐου 2005¹

Περιεχόμενα

I — Εισαγωγή	I - 7492
II — Νομικό πλαίσιο	I - 7493
III — Τα πραγματικά περιστατικά	I - 7497
IV — Η προ της ασκήσεως της προσφυγής διοικητική διαδικασία και η δικαστική διαδικασία	I - 7498
V — Επί της παραβάσεως της οδηγίας περί στερεών αποβλήτων	I - 7500
A — Κύρια επιχειρήματα των διαδίκων	I - 7500
B — Εκτίμηση	I - 7502
1. Επί της δυνατότητας εφαρμογής της οδηγίας περί στερεών αποβλήτων ..	I - 7502
α) Επί του χαρακτηρισμού ως «αποβλήτων» κατά την έννοια της οδηγίας περί στερεών αποβλήτων	I - 7502
β) Επί της εξαιρέσεως που εισάγει το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο β', σημείο iii, της οδηγίας περί στερεών αποβλήτων	I - 7506
γ) Επί των παραβάσεων των άρθρων 4, 9 και 13 της οδηγίας	I - 7509
VI — Επί της παραβάσεως της οδηγίας περί της εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων	I - 7511
A — Κύρια επιχειρήματα των διαδίκων	I - 7511
B — Επί του παραδεκτού	I - 7512
Γ — Επί του βασίμου	I - 7514
VII — Παράβαση της οδηγίας περί υπογείων υδάτων	I - 7517
A — Κύρια επιχειρήματα των διαδίκων	I - 7517
B — Εκτίμηση	I - 7518
VIII — Επί της παραβάσεως της οδηγίας περί λυμάτων	I - 7520
A — Κύρια επιχειρήματα των διαδίκων	I - 7520
B — Εκτίμηση	I - 7521

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

IX — Επί της παραβάσεως της οδηγίας περί νιτρορρυπάνσεως	I - 7524
A — Κύρια επιχειρήματα των διαδίκων	I - 7524
1. Εκτίμηση	I - 7525
α) Επί του παραδεκτού	I - 7525
B — Επί του βασίμου	I - 7526
X — Επί των δικαστικών εξόδων	I - 7528
XI — Πρόταση	I - 7528

I — Εισαγωγή

για 91/156/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Μαρτίου 1991³ (στο εξής: οδηγία περί των στερεών αποβλήτων·

1. Στο πλαίσιο της παρούσας προσφυγής λόγω παραβάσεως, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι το Βασίλειο της Ισπανίας, λόγω διαφόρων επιβαρυντικών για το περιβάλλον ενεργειών καθώς και ορισμένων παραβάσεων που προσάπτονται ως επί το πλείστον σε μία συγκεκριμένη επιχείρηση εντατικής παχύνσεως χοίρων που λειτουργεί στην Ισπανία, διέπραξε σωρεία παραβάσεων των διατάξεων πέντε οδηγιών που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος.

οδηγία 85/337/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 1985, για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον⁴ (στο εξής: οδηγία για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 97/11/ΕΚ του Συμβουλίου, της 3ης Μαρτίου 1997⁵ (στο εξής: τροποποιητική οδηγία για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων)·

2. Η Επιτροπή φρονεί ότι το Βασίλειο της Ισπανίας παρέβη τις ακόλουθες οδηγίες περί προστασίας του περιβάλλοντος:

οδηγία 80/68/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 1979, περί προστασίας των υπογείων υδάτων από τη ρύπανση που προέρχεται από ορισμένες επικίνδυνες ουσίες⁶ (στο εξής: οδηγία περί υπογείων υδάτων)·

οδηγία 75/442/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 15ης Ιουλίου 1975, περί των στερεών αποβλήτων², όπως τροποποιήθηκε με την οδη-

3 — ΕΕ L 78, σ. 32.

4 — ΕΕ L 175, σ. 40.

5 — ΕΕ L 73, σ. 5.

6 — ΕΕ ειδ. έκδ. 15/001, σ. 240.

2 — ΕΕ ειδ. έκδ. 15/001, σ. 86.

οδηγία 91/271/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1991, για την επεξεργασία των αστικών λυμάτων⁷ (στο εξής: οδηγία περί λυμάτων):

αποβάλλει ή υποχρεούται να αποβάλλει, δυνάμει των διατάξεων της εν ισχύει εθνικής νομοθεσίας.

[...]

οδηγία 91/676/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 1991, για την προστασία των υδάτων από τη νιτρορρύπανση γεωργικής προελεύσεως⁸ (στο εξής: οδηγία περί νιτρορρυπάνσεως).

Άρθρο 2

1. Εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας οδηγίας:

II — Νομικό πλαίσιο

[...]

3. Η οδηγία περί των στερεών αποβλήτων προβλέπει μεταξύ άλλων:

β) εφόσον καλύπτονται ήδη από άλλη νομοθεσία:

«Άρθρο 1

[...]

Κατά την έννοια της παρούσας οδηγίας, νοείται:

iii) τα πτώματα ζώων και τα ακόλουθα γεωργικά απόβλητα: περιττώματα και άλλες φυσικές και μη επικίνδυνες ουσίες που χρησιμοποιούνται στα πλαίσια της γεωργικής εκμετάλλευσης,

α) ως «στερεό απόβλητο» κάθε ουσία ή αντικείμενο το οποίο ο κάτοχός του

7 — ΕΕ L 135, σ. 40.

8 — ΕΕ L 375, σ. 1.

[...]

Άρθρο 4

Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για να εξασφαλίσουν ότι η διάθεση ή η αξιοποίηση των αποβλήτων θα πραγματοποιείται χωρίς να τίθεται σε κίνδυνο η υγεία του ανθρώπου και χωρίς να χρησιμοποιούνται διαδικασίες ή μέθοδοι που ενδέχεται να βλάψουν το περιβάλλον, ιδίως δε:

— χωρίς να δημιουργείται κίνδυνος για το νερό, τον αέρα ή το έδαφος, ούτε για την πανίδα και τη χλωρίδα,

— χωρίς να προκαλούνται ενοχλήσεις από τον θόρυβο ή τις οσμές,

— χωρίς να βλάπτονται οι τοποθεσίες και τα τοπία που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

Τα κράτη μέλη λαμβάνουν εξάλλου τα αναγκαία μέτρα για την απαγόρευση της εγκατάλειψης, της απόρριψης και της ανεξέλεγκτης διάθεσης των αποβλήτων.»

Το άρθρο 9 προβλέπει ότι οι εγκαταστάσεις και οι επιχειρήσεις οι οποίες εναποθέτουν απόβλητα στο έδαφος πρέπει να λαμβάνουν σχετική άδεια από την αρμόδια αρχή.

Το άρθρο 13 προβλέπει ότι αυτές οι εγκαταστάσεις και οι επιχειρήσεις ελέγχονται περιοδικώς με τον δέοντα τρόπο.

4. Η οδηγία περί της εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων προέβλεπε αρχικώς μεταξύ άλλων τα εξής:

«Άρθρο 2

1. Τα κράτη μέλη θεσπίζουν τις απαραίτητες διατάξεις ώστε τα σχέδια που, ιδίως, λόγω της φύσης, του μεγέθους ή της θέσης τους, μπορούν να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον να υποβάλλονται σε εκτίμηση όσον αφορά τις επιπτώσεις τους πριν δοθεί η άδεια.

[...]

Άρθρο 4

μηση όσον αφορά τις επιπτώσεις τους πριν δοθεί η άδεια. Αυτά τα σχέδια καθορίζονται στο άρθρο 4.

1. [...] τα σχέδια των κατηγοριών που αναφέρονται στο παράρτημα I, με την επιφύλαξη του άρθρου 2, παράγραφος 3, υποβάλλονται σε εκτίμηση, σύμφωνα με τα άρθρα 5 έως 10.

[...]

Άρθρο 4

2. Τα σχέδια τα οποία υπάγονται στις κατηγορίες που απαριθμούνται στο παράρτημα II υποβάλλονται σε εκτίμηση, σύμφωνα με τα άρθρα 5 έως 10, όταν τα κράτη μέλη κρίνουν ότι το απαιτούν τα χαρακτηριστικά τους.

1. Τα σχέδια των κατηγοριών που αναφέρονται στο παράρτημα I, με την επιφύλαξη του άρθρου 2, παράγραφος 3, υποβάλλονται σε εκτίμηση, σύμφωνα με τα άρθρα 5 έως 10.

[...]»

[...]»

Η οδηγία για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, όπως τροποποιήθηκε στη συνέχεια, προβλέπει, καθ' ο μέτρο τούτο ασκεί επιρροή στην παρούσα υπόθεση, μεταξύ άλλων τα εξής:

5. Η οδηγία περί υπογείων υδάτων προβλέπει μεταξύ άλλων:

«Άρθρο 2

«Άρθρο 3

Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για να:

1. Τα κράτη μέλη θεσπίζουν τις απαραίτητες διατάξεις ώστε τα σχέδια που, ιδίως, λόγω της φύσης, του μεγέθους ή της θέσης τους, μπορούν να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον να υποβάλλονται σε εκτί-

[...]

β) περιορίσουν την εισαγωγή στα υπόγεια ύδατα των ουσιών που αναφέρονται στον κατάλογο II ώστε να αποφευχθεί η ρύπανση των υδάτων από τις ουσίες αυτές.

Άρθρο 7

[...]

Οι προκαταρκτικές έρευνες που αναφέρονται στα άρθρα 4 και 5 πρέπει να περιλαμβάνουν μία μελέτη των υδρογεωλογικών συνθηκών της αντίστοιχης ζώνης, της εκάστοτε διυλιστικής ικανότητας του εδάφους και του υπεδάφους, των κινδύνων ρυπάνσεως και αλλοιώσεως της ποιότητας των υπογείων υδάτων από την απόρριψη, και να καθορίζουν κατά πόσο από την άποψη του περιβάλλοντος η απόρριψη στα ύδατα αυτά αποτελεί κατάλληλη λύση.»

Άρθρο 5

1. Για να ανταποκριθούν στην υποχρέωση που αναφέρεται στο άρθρο 3, στοιχείο β', τα κράτη μέλη υποβάλλουν σε προκαταρκτική έρευνα:

6. Η οδηγία περί λυμάτων προβλέπει μεταξύ άλλων:

— κάθε άμεση απόρριψη ουσιών που αναφέρονται στον κατάλογο II, κατά τρόπο ώστε να περιορίσουν τέτοιες απορρίψεις,

«*Άρθρο 5*

— τις ενέργειες διαθήσεως ή αποθέσεως με σκοπό τη διάθεση αυτών των ουσιών που είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε έμμεση απόρριψη.

1. Για τους σκοπούς της παραγράφου 2, τα κράτη μέλη προσδιορίζουν, μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 1993, τις ευαίσθητες περιοχές σύμφωνα με τα κριτήρια που καθορίζονται στο παράρτημα II.

2. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, πριν από την απόρριψή τους σε ευαίσθητες περιοχές, τα αστικά λύματα που διοχετεύονται σε αποχετευτικά δίκτυα, να υποβάλλονται, το αργότερο μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 1998, σε επεξεργασία αυστηρότερη από εκείνη που

[...]

περιγράφεται στο άρθρο 4, για όλες τις απορρίψεις από οικισμούς με ι.π. άνω των 10 000.

[...]

7. Η οδηγία περί νιτρορρυπάνσεως προβλέπει μεταξύ άλλων:

«Άρθρο 3

1. Σύμφωνα με τα κριτήρια του παραρτήματος I, τα κράτη μέλη προσδιορίζουν τα ύδατα που υφίστανται ρύπανση και τα ύδατα που ενδέχεται να την υποστούν εάν δεν αναληφθεί δράση σύμφωνα με το άρθρο 5.

2. Εντός δύο ετών από την κοινοποίηση της παρούσας οδηγίας, τα κράτη μέλη χαρακτηρίζουν ευπρόσβλητες ζώνες όλες τις γνωστές περιοχές ξηράς που βρίσκονται στο έδαφος τους τα ύδατα των οποίων απορρέουν στα ύδατα που έχουν προσδιοριστεί σύμφωνα με την παράγραφο 1 και οι οποίες συντελούν στη ρύπανση. Κοινοποιούν στην Επιτροπή αυτόν τον αρχικό χαρακτηρισμό εντός έξι μηνών.

[...]

4. Τα κράτη μέλη επανεξετάζουν και, εφόσον είναι αναγκαίο, αναθεωρούν ή συμπληρώνουν τον κατάλογο των ευπρόσβλητων ζωνών, σε κατάλληλα χρονικά διαστήματα, τουλάχιστον δε ανά τετραετία, ώστε να λαμβάνονται υπόψη οι μεταβολές και οι απρόβλεπτοι κατά τον προηγούμενο χαρακτηρισμό παράγοντες. Κοινοποιούν στην Επιτροπή κάθε αναθεώρηση ή συμπλήρωση του καταλόγου αυτού ενός έξι μηνών.

[...]

III — Τα πραγματικά περιστατικά

8. Οι προβαλλόμενες με την υπό κρίση προσφυγή παραβάσεις του κοινοτικού δικαίου συνδέονται άμεσα αφενός μεν —και δη όσον αφορά την οδηγία περί στερεών αποβλήτων, την τροποποιητική οδηγία περί της εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και την οδηγία περί υπογείων υδάτων— με την επιχείρηση εντατικής παχύνσεως χοίρων (στο εξής: επιχείρηση παχύνσεως), η οποία βρίσκεται στην τοποθεσία El Pago de la Media Legua κοντά στο σημείο εκβολής των ποταμών Antas και Aguas στη Μεσόγειο στην περιοχή της κοινότητας Vera της περιφέρειας Almería (Ανδαλουσία), αφετέρου δε —καθ' ο μέτρο πρόκειται για την οδηγία περί λυμάτων και την οδηγία περί νιτρορρυπάνσεως— με την ευρύτερη περιοχή αυτής της επιχείρησης, και δη με την κοινότητα Vera και την παραποτάμια ζώνη Rambla de Mojácar.

9. Η εν λόγω επιχείρηση υφίσταται από το 1976, στη συνέχεια επεκτάθηκε και απέκτησε το μέγεθος που έχει σήμερα, περιλάμβανε δε κατά τον χρόνο των κρίσιμων πραγματικών περιστατικών περίπου 3 400 ζώα, μεταξύ των οποίων περίπου 600 χοιρίδια. Διαθέτει τσιμεντένιο υπόγειο βόθρο υγρής κοπριάς με χωρητικότητα 240 000 λίτρα. Ανά δεκαπενθήμερο, η υγρή κοπριά απομακρύνεται, μεταφέρεται με βυτία και εναποτίθεται σε μια έκταση 80 εκταρίων στην περιοχή Las Alparatas de Mojácar και σε μια έκταση πέντε εκταρίων στην περιοχή Jara de la Vera.

10. Στην επιχείρηση παχύνσεως προσάπτεται κυρίως ότι προκαλεί ιδίως στις παραποτάμιες περιοχές και στις εκβολές των ποταμών μόλυνση του περιβάλλοντος και δυσοσμία που οφείλονται στην εναπόθεση υγρής κοπριάς και στη διαδικασία αποσυνθέσεως των πτωμάτων ζώων.

11. Οι διάδικοι αναγνωρίζουν ότι η επιχείρηση παχύνσεως δεν αποτέλεσε αντικείμενο περιβαλλοντικής μελέτης ούτε πριν από την έναρξη της λειτουργίας της ούτε πριν από την επέκτασή της (μεταξύ άλλων δεν υπήρξε εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ή υδρογεωλογική μελέτη σε σχέση με την τυχόν ρύπανση των υπογείων υδάτων) και ότι δεν κινήθηκε η διαδικασία παροχής αδείας και ασκήσεως εποπτείας που προβλέπει η νομοθεσία περί αποβλήτων.

IV — Η προ της ασκήσεως της προσφυγής διοικητική διαδικασία και η δικαστική διαδικασία

12. Κατόπιν καταγγελιών ότι η επιχείρηση παχύνσεως μόλυνε το περιβάλλον, η Επιτροπή διεξήγαγε το 2000 ορισμένες έρευνες. Δεδομένου ότι η Επιτροπή κατέληξε ότι το Βασίλειο της Ισπανίας παρέβη πλειάδα οδηγιών αφορωσών την προστασία του περιβάλλοντος σε σχέση με την επιχείρηση παχύνσεως και την οικεία περιοχή, απέστειλε στην Ισπανική Κυβέρνηση στις 18 Ιανουαρίου 2001 έγγραφο οχλήσεως με το οποίο την καλούσε να διατυπώσει τις απόψεις της εντός δύο μηνών.

13. Δεδομένου ότι το από 20 Ιουνίου 2001 απαντητικό έγγραφο της Ισπανικής Κυβερνήσεως δεν ανέτρεπε, κατά την άποψη της Επιτροπής, τις υπόνοιες περί παραβάσεως, η Επιτροπή απηύθυνε στην Ισπανική Κυβέρνηση, με έγγραφο της 26ης Ιουνίου 2001, αιτιολογημένη γνώμη με την οποία της προσήπτε την παράβαση των διατάξεων των οδηγιών που μνημονεύονται στην εισαγωγή⁹ και την καλούσε να λάβει εντός δύο μηνών τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να συμμορφωθεί προς αυτές. Η Ισπανική Κυβέρνηση απάντησε με έγγραφο της 4ης Οκτωβρίου 2001.

14. Δεδομένου ότι η Επιτροπή κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το Βασίλειο της Ισπανίας

9 — Βλ. ανωτέρω, σημείο 1.

δεν τήρησε τις υποχρεώσεις του, άσκησε, με δικόγραφο που πρωτοκολλήθηκε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 15 Νοεμβρίου 2002, ενώπιον του Δικαστηρίου προσφυγή κατά του Βασιλείου της Ισπανίας βάσει του άρθρου 226 ΕΚ.

περιβαλλοντικών επιπτώσεων κατά παράβαση των άρθρων 2 και 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ ως είχε αρχικώς ή ως έχει μετά την τροποποίησή της με την οδηγία 97/11/ΕΚ,

15. Η Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο:

1. να διαπιστώσει ότι το Βασίλειο της Ισπανίας,

α) παραλείποντας να λάβει τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να συμμορφωθεί προς τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα άρθρα 4, 9 και 13 της οδηγίας 75/442/ΕΟΚ, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 91/156/ΕΟΚ, παραλείποντας να λάβει τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να διασφαλίσει ότι τα απόβλητα από την επιχείρηση παχύνσεως χοίρων στην τοποθεσία El Pago de la Media Legua διατίθενται ή αξιοποιούνται χωρίς να τίθεται σε κίνδυνο η ανθρώπινη υγεία και χωρίς να επιβαρύνεται το περιβάλλον, επιτρέποντας τη λειτουργία της μονάδας αυτής χωρίς να έχει λάβει την άδεια που απαιτεί η οδηγία και παραλείποντας να διενεργήσει στις επιχειρήσεις αυτές τους αναγκαίους περιοδικούς ελέγχους,

β) παραλείποντας να προβεί, πριν από την εκτέλεση ή τροποποίηση του σχεδίου αυτού, στην εκτίμηση των

γ) παραλείποντας να προβεί στις απαιτούμενες υδρογεωλογικές έρευνες στη ζώνη που υφίσταται ρύπανση σύμφωνα με τα άρθρα 3, στοιχείο β', 5, παράγραφος 1, και 7 της οδηγίας 80/68/ΕΟΚ,

δ) παραλείποντας να μεριμνήσει για την αυστηρότερη σε σχέση με την περιγραφόμενη στο άρθρο 4 επεξεργασία των αστικών λυμάτων της κοινότητας Vera, σύμφωνα με το άρθρο 5, παράγραφος 2, της οδηγίας 91/271/ΕΟΚ και

ε) παραλείποντας να χαρακτηρίσει τη Rambla de Mojacar ως ευπρόσβλητη ζώνη κατά παράβαση του άρθρου 3, παράγραφοι 1, 2 και 4, της οδηγίας 91/676/ΕΟΚ,

παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τις ανωτέρω οδηγίες:

2. να καταδικάσει το Βασίλειο της Ισπανίας στα δικαστικά έξοδα.

V — Επί της παραβάσεως της οδηγίας περί στερεών αποβλήτων

A — Κύρια επιχειρήματα των διαδίκων

16. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η επίμαχη επιχείρηση παχύνσεως παράγει μεγάλες ποσότητες αποβλήτων και δη, μεταξύ άλλων, υγρή κοπριά και πτώματα ζώων. Η επεξεργασία των αποβλήτων αυτών εμπίπτει, ελλείψει άλλων σχετικών ρυθμίσεων του κοινοτικού δικαίου, στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας περί στερεών αποβλήτων. Κατά παράβαση του άρθρου 9 της ανωτέρω οδηγίας, η επιχείρηση παχύνσεως δεν διαθέτει την απαιτούμενη άδεια που προβλέπει η νομοθεσία περί αποβλήτων, γεγονός το οποίο αναγνώρισε η Ισπανική Κυβέρνηση στο πλαίσιο της προηγηθείσας της προσφυγής διοικητικής διαδικασίας. Πέραν αυτού, το Βασίλειο της Ισπανίας παρέλειψε να διασφαλίσει ότι τα προερχόμενα από την επιχείρηση παχύνσεως εν λόγω απόβλητα διατίθενται ή αξιοποιούνται σύμφωνα με το άρθρο 4 της οδηγίας περί στερεών αποβλήτων. Η Ισπανική Κυβέρνηση δεν αμφισβητεί ότι τα απόβλητα αυτά προκαλούν δυσάρεστες οσμές καθώς και ότι εναποτίθενται κατά τρόπο ανεξέλεγκτο στην περιοχή γύρω από την επιχείρηση παχύνσεως. Τέλος, δεν υπάρχουν στοιχεία από τα οποία να προκύπτει ότι διενεργήθηκε κάποιος από τους απαιτούμενους βάσει του άρθρου 13 της οδηγίας ελέγχος.

17. Στην περίπτωση της εναποθέσεως της υγρής κοπριάς στην υπό κρίση υπόθεση, ουδόλως πρόκειται για γεωργική αξιοποίηση, διότι η εναπόθεση αυτή, όπως συνομολογεί η Ισπανική Κυβέρνηση, χωρεί ανά δεκαπενθήμερο. Επομένως, δεν αντιστοιχεί σε κάποια ορθή γεωργική πρακτική. Συγκεκριμένα, η Ισπανική Κυβέρνηση ουδέποτε διευκρίνισε τι καλλιεργείται στις εν λόγω δύο εκτάσεις. Έστω και αν οι εκτάσεις αυτές καλλιεργούνται, με την υγρή κοπριά θα εναποτίθετο υπέρμετρα μεγάλη ποσότητα αζωτούχων ουσιών. Επιπλέον, η εναπόθεση πραγματοποιείται καθ' όλη τη διάρκεια του έτους ανεξαρτήτως των φάσεων προόδου της καλλιέργειας.

18. Η Επιτροπή αναγνωρίζει ότι η υγρή κοπριά, η οποία, βάσει μιας ορθής γεωργικής πρακτικής, χρησιμοποιείται εντός της ίδιας γεωργικής εκμεταλλεύσεως ως λίπασμα, μπορεί να αποτελεί γεωργικό υποπροϊόν, το οποίο η επιχείρηση δεν προτίθεται να «αποβάλει» κατά την έννοια της οδηγίας και το οποίο, ως εκ τούτου, δεν μπορεί να θεωρηθεί απόβλητο. Εντούτοις, εν προκειμένω η υγρή κοπριά εναποτίθεται σε ευρισκόμενες σε ακτίνα δώδεκα ή τριών χιλιομέτρων εκτάσεις προκειμένου να απορριφθεί. Εν πάση περιπτώσει, στην περίπτωση των πτωμάτων ζώων δεν μπορεί να γίνεται λόγος για γεωργική αξιοποίηση.

19. Επί του επιχειρήματος της Ισπανικής Κυβερνήσεως ότι εφαρμόζεται η εξαίρεση που προβλέπει το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας περί στερεών αποβλήτων, η Επιτροπή απαντά ότι δεν υπάρχει άλλη σχετική ρύθμιση στο κοινοτικό δίκαιο και ότι, ως εκ τούτου, η εξαίρεση δεν μπορεί να εφαρμοστεί. Κατά την Επιτροπή,

τυχόν υφιστάμενες εθνικές ρυθμίσεις δεν αποτελούν εν γένει «άλλη νομοθεσία» κατά την έννοια της προδιαληφθείσας διατάξεως, οι δε διατάξεις που επικαλείται η Ισπανική Κυβέρνηση δεν πληρούν τις απαιτήσεις που προβλέπει η οδηγία.

20. Η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου συμμερίζεται την άποψη της Επιτροπής ως προς την ύπαρξη των προβαλλόμενων παραβάσεων της οδηγίας περί στερεών αποβλήτων, στηριζόμενη εντούτοις σε μια κάπως διαφορετική νομική ανάλυση ως προς την έννοια των αποβλήτων. Υποστηρίζει ότι η εναπόθεση υγρής κοπριάς σε καλλιεργούμενες εκτάσεις ως παραδοσιακή μέθοδος λιπάνσεως δεν αποτελεί κατ' αρχήν τρόπο με τον οποίο απορρίπτεται μια ουσία ή ένα αντικείμενο κατά την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο α', της οδηγίας περί στερεών αποβλήτων. Στην περίπτωση της υγρής κοπριάς πρόκειται για ένα γεωργικό υπο-προϊόν, το οποίο η επιχείρηση παχύνσεως δεν επιθυμεί να απορρίψει ως «απόβλητο», εφόσον είναι βέβαιο ότι η υγρή κοπριά επαναχρησιμοποιείται στο πλαίσιο της γεωργικής δραστηριότητας ως λίπασμα, χωρίς να έχει σημασία το γεγονός αν τούτο συμβαίνει στην ίδια γεωργική εκμετάλλευση ή στις γειτονικές εκτάσεις. Εντούτοις, στην περίπτωση που —όπως εν προκειμένω— η υγρή κοπριά εναποτίθεται σε υπέρμετρα μεγάλες ποσότητες και μάλιστα και τον χειμώνα και σε περιόδους αγραναπαύσεως, τούτο δεν αποτελεί λίπανση στο πλαίσιο μιας ορθής γεωργικής πρακτικής και, ως εκ τούτου, πρέπει να θεωρείται ως τρόπος με τον οποίον απορρίπτεται μια ουσία ή ένα αντικείμενο.

21. Η Ισπανική Κυβέρνηση δεν αμφισβητεί την ύπαρξη δυσάρεστων οσμών. Εντούτοις, φρονεί ότι η οδηγία περί στερεών αποβλήτων δεν εφαρμόζεται σε επιχειρήσεις παχύνσεως όπως η επίμαχη. Θεωρεί ότι η εναπό-

θεση της υγρής κοπριάς σε καλλιεργούμενες εκτάσεις αποτελεί μια ορθή πρακτική φυσικής λιπάνσεως και ότι, ως εκ τούτου, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως διάθεση αποβλήτων κατά την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο α', της οδηγίας. Πέραν αυτού, η Ισπανική Κυβέρνηση αμφισβητεί ότι από την ημερησίως παραγόμενη ποσότητα ζωικών περιττωμάτων συνάγεται ότι η ποσότητα της εναποτιθέμενης υγρής κοπριάς είναι υπέρμετρα μεγάλη. Κατά την Ισπανική Κυβέρνηση, η λίπανση με υγρή κοπριά την περίοδο της ανοίξεως είναι ιδιαίτερος χρήσιμη, δεδομένου ότι το έδαφος εμπλουτίζεται ιδιαίτερα επωφελώς με τις θρεπτικές ουσίες. Η εναπόθεση της υγρής κοπριάς κατά τις περιόδους αγραναπαύσεως προετοιμάζει το έδαφος για τις επακολουθούσες περιόδους καλλιέργειας.

22. Επικουρικώς, η Ισπανική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι —αν το Δικαστήριο δεχτεί ότι εφαρμόζεται κατ' αρχήν η οδηγία περί στερεών αποβλήτων— εν πάση περιπτώσει εφαρμόζεται η εξαίρεση του άρθρου 2, παράγραφος 1, στοιχείο β'. Συγκεκριμένα, η οδηγία περί νιτρορρυπάνσεως αποτελεί «άλλη νομοθεσία» κατά την έννοια της εξαιρέσεως που εισάγει η ρύθμιση αυτή, δεδομένου ότι η εν λόγω οδηγία ρυθμίζει τη νιτρορρύπανση από γεωργικές πηγές, οι δε περιβαλλοντικά επιζήμιες επιπτώσεις της εναποθέσεως υγρής κοπριάς σε καλλιεργούμενες εκτάσεις έγκεινται ενδεχομένως στην πιθανή νιτρορρύπανση των υπογείων υδάτων. Κατά τα λοιπά, η εξαίρεση που εισάγει η διάταξη αυτή εφαρμόζεται ακόμη και στην περίπτωση που υπάρχουν σχετικές εθνικές νομοθετικές διατάξεις. Τούτο συμβαίνει στην περίπτωση της Ισπανίας, διότι η επιχείρηση παχύνσεως εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής διαφόρων διατάξεων της ισπανικής νομοθεσίας περί αποβλήτων.

B — Εκτίμηση

Επί της δυνατότητας εφαρμογής της οδηγίας περί στερεών αποβλήτων

23. Πριν από την αναλυτική εκτίμηση σχετικά με το αν οι προβαλλόμενες από την Επιτροπή παραβάσεις των άρθρων 4, 9 και 13 της οδηγίας περί στερεών αποβλήτων είναι υπαρκτές, πρέπει κατ' αρχάς να απαντηθεί το ερώτημα αν και σε ποιον βαθμό οι ουσίες που αποτελούν αντικείμενο της παρούσας διαδικασίας —ήτοι η υγρή κοπριά και τα πτώματα ζώων— εμπίπτουν ως «απόβλητα» στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας περί στερεών αποβλήτων.

α) Επί του χαρακτηρισμού ως «αποβλήτων» κατά την έννοια της οδηγίας περί στερεών αποβλήτων

24. Το άρθρο 1, στοιχείο α', πρώτη ημιπερίοδος, της οδηγίας περί στερεών αποβλήτων ορίζει ως «απόβλητο» κάθε «ουσία ή αντικείμενο που εμπίπτει στις κατηγορίες του παραρτήματος I και το οποίο ο κάτοχος του απορρίπτει ή προτίθεται ή υποχρεούται να απορρίψει».

25. Όπως το Δικαστήριο έχει ήδη κρίνει, το ανωτέρω παράρτημα καθώς και ο ευρω-

παϊκός κατάλογος αποβλήτων (ΕΚΑ) —το κεφάλαιο 020106 του καταλόγου αυτού αναφέρεται σε «περιπτώματα ζώων, ούρα και ακαθαρσίες»— επεξηγούν και διευκρινίζουν τον ορισμό αυτόν διά της παραθέσεως πινάκων με ουσίες και αντικείμενα που μπορούν να χαρακτηριστούν ως απόβλητα και των οποίων η απαρίθμηση, ως εκ τούτου, έχει ενδεικτικό και μόνο χαρακτήρα¹⁰.

26. Ο χαρακτηρισμός στην πράξη ορισμένων ουσιών και αντικειμένων ως αποβλήτων κατά την έννοια της οδηγίας απορρέει επομένως, κατά πάγια νομολογία, από το γεγονός ότι ο κάτοχος των οικείων ουσιών και αντικειμένων τα απορρίπτει, προτίθεται ή υποχρεούται να τα απορρίψει. Επομένως, το πεδίο εφαρμογής της εννοίας «απόβλητο» εξαρτάται από το περιεχόμενο του όρου «απορρίπτω»¹¹.

27. Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να τονιστεί ότι, όπως ορθώς προέβλεπε η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, από το γεγονός ότι μια ουσία όπως η υγρή κοπριά αποτέλεσε αντικείμενο κάποιων από τις απαριθμούμενες στο παράρτημα II Β της οδηγίας περί στερεών αποβλήτων διεργασίες όπως η υπό R10 του παραρτήματος αυτού αναφερόμενη «διασπορά στο έδαφος, χρήσιμη από γεωργική ή οικολογική άποψη, συμπεριλαμβανομένων των εργασιών λιπασματοποίησης και άλλων μετατροπών βιολογικού χαρακτήρα»¹² δεν μπορεί να συναχθεί αυτομάτως ότι υφίσταται «απόρριψη» και ότι, ως

10 — Απόφαση της 18ης Απριλίου 2002, C-9/00, Palin Granit Oy κ.λπ. (Σύλλογή 2002, σ. I-3533, σκέψη 22).

11 — Απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 1997, C-129/96, Inter-Environnement Wallonie (Σύλλογή 1997, σ. I-7411, σκέψη 26).

12 — Εντούτοις, «εκτός από την περίπτωση αποβλήτων που εξαιρούνται δυνάμει του άρθρου 2, παράγραφος 1, στοιχείο β', σημείο iii». Σχετικά με την εξαίρεση αυτή θα αναπτύξω τις απόψεις μου κατωτέρω.

εκ τούτου, στην περίπτωση της ουσίας αυτής πρόκειται για απόβλητο κατά την έννοια της οδηγίας¹³. Αντιθέτως, η χρήση μιας ουσίας κατά τον προπεριγραφέντα τρόπο πρέπει να θεωρείται ως «απόρριψη» κατά την έννοια της οδηγίας, εφόσον και καθ' ο μέτρο αναφέρει την ουσία ως «απόβλητο»¹⁴.

28. Το ζήτημα αν ο κάτοχος μιας ουσίας την απορρίπτει, προτίθεται ή υποχρεούται να την απορρίψει και αν, ως εκ τούτου, η ουσία αυτή αποτελεί απόβλητο πρέπει αντιθέτως να κρίνεται βάσει του συνόλου των περιστάσεων, πρέπει δε να λαμβάνεται υπόψη ο στόχος της οδηγίας περί στερεών αποβλήτων και να δίδεται ιδιαίτερη σημασία στην αποτελεσματική εφαρμογή της¹⁵. Από τη νομολογία προκύπτουν ορισμένες ενδείξεις ήτοι κριτήρια σε σχέση με τον έλεγχο αυτών.

29. Έτσι, το Δικαστήριο έκρινε ότι αποτελεί ένδειξη το ότι ο κάτοχος μιας ουσίας την απορρίπτει, προτίθεται ή υποχρεούται να

13 — Βλ. την απόφαση της 15ης Ιουνίου 2000, C-418/97 και C-419/97, ARCO Chemie (Συλλογή 2000, σ. I-4475, σκέψεις 51 και 82).

14 — Βλ. την απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 2004, C-457/02, Niselli (Συλλογή 2004, σ. I-10853, σκέψη 36). Πάντως, δεν πρέπει να αποκλείεται ότι η χρήση μιας ουσίας με τον τρόπο που περιγράφεται ως «εργασίες που μπορούν να οδηγήσουν σε αξιοποίηση» στο παράρτημα II Β της οδηγίας περί στερεών αποβλήτων αποτελεί ένδειξη, στο πλαίσιο του ελέγχου που πρέπει να διενεργείται βάσει όλων των περιστάσεων, του ότι ο κάτοχος της οικείας ουσίας απορρίπτει την ουσία αυτή, προτίθεται ή υποχρεούται να την απορρίψει και του ότι, ως εκ τούτου, πρόκειται για «απόβλητο»: βλ. την απόφαση της 15ης Ιουνίου 2000, C-418/97 και C-419/97 (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 13, σκέψη 69).

15 — Βλ. τις αποφάσεις της 28ης Μαρτίου 1990, C-206/88 και C-207/88, Vessoso και Zanetti (Συλλογή 1990, σ. I-1461, σκέψη 12), και C-9/00 (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 10), σκέψεις 23 και 24.

την απορρίψει, το γεγονός μεταξύ άλλων ότι η χρησιμοποιηθείσα ουσία αποτελεί υπόλειμμα παραγωγής, ήτοι ένα προϊόν του οποίου η παραγωγή δεν επιδιώχθηκε προκειμένου να χρησιμοποιηθεί στη συνέχεια¹⁶.

30. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η εκτίμηση αυτή μπορεί, στην περίπτωση μιας ουσίας που προκύπτει από μια παραγωγική διαδικασία χωρίς να αποτελεί το κύριο αντικείμενό της, να οδηγήσει επίσης στο συμπέρασμα ότι η ουσία αυτή δεν αποτελεί στην πραγματικότητα υπόλειμμα, αλλά υποπροϊόν το οποίο η επιχείρηση δεν προτίθεται να «απορρίψει», αλλά το οποίο προτίθεται να εκμεταλλευθεί ή να εμπορευθεί υπό ευνοϊκές γι' αυτήν συνθήκες στο πλαίσιο μεταγενέστερης διαδικασίας χωρίς προηγουμένως να προβεί σε κάποια εργασία μεταποιήσεως¹⁷.

31. Στην περίπτωση των πτωμάτων ζώων —και όχι βεβαίως του χοιρινού κρέατος το οποίο προορίζεται για άλλη χρήση όπως είναι η κατανάλωση—, πρόκειται προφανώς για απλό υπόλειμμα από την πάχυνση χοίρων, για το οποίο ούτε η Ισπανική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι προορίζονται για άλλη χρήση ούτε θα μπορούσε να νοηθεί μια άλλου είδους χρήση. Αντιθέτως, η μόνη δυνατή χρήση των πτωμάτων ζώων είναι η διάθεσή τους¹⁸ και, ως εκ τούτου, πρέπει να

16 — Βλ. τις αποφάσεις της 15ης Ιουνίου 2000 (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 13, σκέψη 84) και της 11ης Νοεμβρίου 2004 (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 14, σκέψη 43).

17 — Βλ. τις αποφάσεις της 18ης Απριλίου 2002, C-9/00 (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 10), σκέψεις 34 και 45, καθώς και της 11ης Νοεμβρίου 2004, C-457/02 (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 14), σκέψη 44.

18 — Βλ. την απόφαση επί των συνεκδικασθεισών υποθέσεων C-418/97 και C-419/97 (προπαρατεθείσες στην υποσημείωση 13), σκέψη 86.

θεωρηθεί ότι η επιχείρηση παχύνσεως χοίρων απορρίπτει, προτίθεται ή υποχρεούται να απορρίψει τα πτώματα ζώων και, συνεπώς, τα πτώματα αυτά αποτελούν κατ' αρχήν «απόβλητα» κατά την έννοια της οδηγίας περί στερεών αποβλήτων.

32. Διαφορετική πρέπει να είναι η εκτίμηση του χαρακτηρισμού της υγρής κοπριάς ως αποβλήτου η οποία είναι μεν αναμφισβήτητα πρωτίστως υπόλειμμα παραγωγής από την πάχυνση χοίρων και, εν πάση περιπτώσει, δεν αποτελεί τον πρωταρχικό σκοπό της παχύνσεως αυτής, της οποίας όμως είναι δυνατή η χρήση ως γεωργικού λιπάσματος και η οποία, ως εκ τούτου, θα μπορούσε να θεωρηθεί υποπροϊόν το οποίο η επιχείρηση δεν προτίθεται να «απορρίψει» κατά την έννοια του «αποβλήτου».

33. Το Δικαστήριο δέχτηκε ότι είναι βάσιμη μια τέτοιου είδους επιχειρηματολογία όσον αφορά τα υποπροϊόντα αυτής καθ' εαυτήν της παραγωγής, προκειμένου να περιορίσει τις εγγενείς προς τη φύση τους δυσμενείς ή βλαβερές συνέπειες και ενόψει της υποχρεώσεώς του να ερμηνεύει διασταλτικά την έννοια του «αποβλήτου», περιορίζοντας όμως την επίκλησή της μόνο σε καταστάσεις στις οποίες η επαναχρησιμοποίηση ενός αγαθού, ενός υλικού ή μιας πρώτης ύλης δεν είναι απλώς ενδεχόμενη, αλλά βέβαιη, χωρίς προηγούμενη μεταποίηση και στο πλαίσιο της συνεχίσεως της παραγωγικής διαδικασίας¹⁹.

34. Εν είδει παραδείγματος μπορεί να αναφερθεί στο σημείο αυτό η απόφαση με την οποία το Δικαστήριο διέκρινε μεταξύ, αφενός, των υπολειμμάτων εξορύξεως, τα οποία χρησιμοποιούνται χωρίς προηγούμενη μεταποίηση στην παραγωγική διαδικασία για την απαιτούμενη επιχωμάτωση των υπόγειων στοών του ορυχείου και, αφετέρου, των λοιπών υπολειμμάτων. Το Δικαστήριο έκρινε ότι τα υπολείμματα εξορύξεως δεν αποτελούν υποπροϊόντα που εμπίπτουν στην οδηγία περί στερεών αποβλήτων, διότι χρησιμοποιούνται ως υλικό στην ίδια τη διαδικασία βιομηχανικής εξορύξεως και δεν μπορούν να θεωρηθούν ως ουσίες τις οποίες ο κάτοχός τους απορρίπτει ή προτίθεται να απορρίψει δεδομένου ότι, αντιθέτως, τις χρειάζεται για την κύρια δραστηριότητά του²⁰.

35. Βάσει των προπαρατεθέντων στοιχείων, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι είναι πράγματι δυνατό να υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες η υγρή λάσπη από γεωργικές εκμεταλλεύσεις να μην πρέπει να θεωρηθεί ως απόβλητο κατά την έννοια της οδηγίας υπό την προϋπόθεση ότι είναι βέβαιο ότι η υγρή κοπριά επαναχρησιμοποιείται «χωρίς προηγούμενη μεταποίηση και στο πλαίσιο της συνεχίσεως της παραγωγικής διαδικασίας» ή επ' ωφελεία της γεωργικής δραστηριότητας — ήτοι εναποτίθεται ως λίπασμα (κατ' αρχήν δεν είναι νοητή κάποια άλλη εύλογη χρήση).

36. Θα μπορούσε π.χ. να σκεφτεί κανείς την περίπτωση της παραδοσιακής γεωργίας στο

19 — Απόφασεις C-9/00 (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 10), σκέψεις 34 έως 36, καθώς και C-457/02 (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 14), σκέψεις 44 και 45.

20 — Απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2003, C-114/01, AvestaPolarit (Συλλογή 2003, σ. I-8725, σκέψεις 35 έως 37)

πλαίσιο της οποίας τα ζώα τρέφονται κυρίως από το παραγόμενο προϊόν των αγρών οι οποίοι με τη σειρά τους λιπαίνονται με τα περιττώματα των ζώων, στο πλαίσιο της οποίας υπάρχει επομένως ένας φυσικός οικολογικός κύκλος, όπως υποστήριξαν οι μετέχουσες στην παρούσα διαδικασία κυβερνήσεις σε σχέση με την εναπόθεση της υγρής κοπριάς: ασφαλώς και στην υπό κρίση περίπτωση σκοπείται η διάθεση των περιττωμάτων, ταυτοχρόνως όμως η λίπανση συμβάλλει στον καθαυτό παραγωγικό σκοπό της γεωργίας και αποτελεί μάλιστα την προϋπόθεσή της: η λίπανση είναι αναγκαία προκειμένου να επιτευχθεί η αντίστοιχη συγκομιδή από τους αγρούς και προκειμένου, με τον τρόπο αυτόν, να είναι δυνατή η συντήρηση τουλάχιστον ενός ορισμένου αριθμού ζώων εκτροφής. Είναι άλλωστε χαρακτηριστικό ενός φυσικού κύκλου ότι τα διάφορα προϊόντα της παραγωγικής αλυσίδας —ακόμη και αν πρόκειται απλώς για «υποπροϊόντα» της κυρίως επιδιωκόμενης παραγωγής— προϋποθέτουν το ένα το άλλο και καθιστούν δυνατή την παραγωγή του ενός εκ του άλλου και, στον βαθμό αυτόν, έκαστο εξ αυτών είναι αναγκαίο για την παραγωγή του ετέρου.

37. Φρονώ ότι υπό τις συνθήκες αυτές μπορεί να θεωρηθεί ότι η υγρή κοπριά αποτελεί υποπροϊόν της εκτροφής ζώων το οποίο —όπως ακριβώς και τα υπολείμματα εξορύξεως που χρησιμοποιούνται για την επιχωμάτωση των υπόγειων στοών στο πλαίσιο της εκμεταλλεύσεως ορυχείων— χρησιμοποιείται και είναι αναγκαίο για τη γεωργική εκμετάλλευση αφεαυτής και το οποίο δεν πρέπει να θεωρείται ουσία την οποία ο κάτοχός της επιθυμεί να απορρίψει.

38. Ωστόσο, αν η υγρή κοπριά εναποτίθεται σε ποσότητες που βαίνουν πέραν του αναγκαίου μέτρου που απαιτεί η ορθή γεωργική πρακτική όσον αφορά τη λίπανση

ή εναποτίθεται σε αγρό που δεν χρήζει λιπάνσεως, διότι π.χ. δεν καλλιεργείται ή βρίσκεται σε αγρανάπαυση, τότε τούτο αποτελεί επαρκή ένδειξη ότι ο κάτοχος της υγρής κοπριάς ενδιαφέρεται για την απόρριψή της.

39. Στο ίδιο πνεύμα, το Δικαστήριο διαπίστωσε σε σχέση με τα υπολείμματα εξορύξεως ότι στην περίπτωση «πλημμελούς» χρησιμοποίησε των υπολειμμάτων εξορύξεως για την επιχωμάτωση των στοών του ορυχείου —ήτοι στην περίπτωση που μια τέτοιου είδους χρήση απαγορεύεται ιδίως για λόγους ασφαλείας ή προστασίας του περιβάλλοντος και εφόσον οι στοές του ορυχείου θα πρέπει να κλείσουν και τα έργα υποστηρίξεώς τους να πραγματοποιηθούν με κάποια άλλη μέθοδο— θα πρέπει να θεωρηθεί ότι ο κάτοχος των εν λόγω υπολειμμάτων έχει την υποχρέωση να τα απορρίψει, οπότε αυτά συνιστούν απόβλητα²¹.

40. Αντικείμενο της υπό κρίση υποθέσεως είναι η εντατική εκτροφή χοίρων των οποίων η υγρή κοπριά μεταφέρεται και εναποτίθεται σε απομακρυσμένους αγρούς. Σύμφωνα με τα στοιχεία της δικογραφίας, η υγρή κοπριά εναποτίθεται στους αγρούς κατά κανόνα ανά δεκαπενθήμερο και προφανώς αποκλειστικά βάσει της ποσότητας υγρής κοπριάς που παράγεται στο πλαίσιο της μονάδας παχύνσεως και χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι περίοδοι αναπτύξεως ή οι εποχές. Δεν μπορεί να λεχθεί με βεβαιότητα αν οι εν λόγω αγροί πράγματι καλλιεργούνται και αν, ως εκ τούτου, είναι αναγκαία εν γένει ή τουλάχιστον σε ορισμένες χρονικές περιό-

21 — Βλ. την προπαρατεθείσα απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2003 (σκέψη 38).

δους η λίπανσή τους. Αντιθέτως, η Ισπανική Κυβέρνηση δεν αμφισβήτησε το γεγονός ότι οι αγροί αυτοί δεν καλλιεργούνται τουλάχιστον εν μέρει. Εν πάση περιπτώσει, η Ισπανική Κυβέρνηση δεν προσκόμισε στοιχεία από τα οποία να μπορεί να συναχθεί ότι η εκμετάλλευση παχύνσεως χοίρων έχει ή επιδιώκει να έχει εσοδεία. Επομένως, ουδόλως είναι βέβαιο ότι η υγρή κοπριά επαναχρησιμοποιείται ως λίπασμα.

41. Υπό τις συνθήκες αυτές, φρονώ ότι η εν λόγω επιχείρηση παχύνσεως χοίρων προτίθεται να απορρίψει την υγρή κοπριά και ότι αυτή η υγρή κοπριά πρέπει ως εκ τούτου να θεωρηθεί απόβλητο κατά την έννοια της οδηγίας περί αποβλήτων.

42. Πρέπει να τονιστεί επίσης ότι εκ του γεγονότος ότι μια ουσία χρησιμοποιείται κατά τρόπο ακίνδυνο για το περιβάλλον ή την ανθρώπινη υγεία δεν μπορεί να συναχθεί ότι η ουσία αυτή δεν αποτελεί απόβλητο. Η ακίνδυνη ή αβλαβής χρήση έχει βεβαίως σημασία όσον αφορά την εκπλήρωση των διαφόρων υποχρεώσεων που απορρέουν από την οδηγία —ήτοι π.χ. σε σχέση με το κατά πόσον υπάρχει υποχρέωση λήψεως αδείας ή πόσο εντατικός πρέπει να είναι ο έλεγχος—, ωστόσο αυτό και μόνον το γεγονός δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να πρόκειται για «απορριψή»²².

43. Επομένως, παρέλκει στο σημείο αυτό να εξεταστεί αν η εναπόθεση της υγρής κοπριάς στους εν λόγω αγρούς έχει ως αποτέλεσμα την υπερβολική λίπανση του εδάφους ή όχι και αν εν γένει, λαμβανομένης υπόψη της καταστάσεως του εδάφους στην Ισπανία, ενδέχεται υπό ορισμένες συνθήκες να είναι σκόπιμη η λίπανση και εκτός των περιόδων αναπτύξεως των καλλιεργειών.

44. Βάσει των ανωτέρω, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι τόσο τα πτώματα ζώων όσο και η υγρή κοπριά, αντικείμενο της υπό κρίση υποθέσεως, αποτελούν απόβλητα κατά την έννοια της οδηγίας περί αποβλήτων.

β) Επί της εξαιρέσεως που εισάγει το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο β', σημείο iii, της οδηγίας περί στερεών αποβλήτων

45. Στη συνέχεια, πρέπει να εξεταστεί αν τα εν λόγω απόβλητα μπορούν να εξαιρεθούν, βάσει της εξαιρέσεως που εισάγει το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας περί αποβλήτων, από το πεδίο εφαρμογής της.

46. Η διάταξη αυτή αφορά εν γένει τα «πτώματα ζώων» καθώς και τα «γεωργικά απόβλητα», εφόσον πρόκειται για «περιττώματα και άλλες φυσικές και μη επικίνδυνες ουσίες που χρησιμοποιούνται στα πλαίσια της γεωργικής εκμεταλλεύσεως».

22 — Βλ. την προπαρατεθείσα απόφαση της 15ης Ιουνίου 2000 (υποσημείωση 13), σκέψεις 66 έως 68.

47. Συμφωνώ ότι τα πτώματα χοίρων καθώς και η υγρή κοπριά, αντικείμενο της παρούσας υποθέσεως, εμπίπτουν κατ' αρχήν στην ανωτέρω εξαίρεση. Εντούτοις, στα απόβλητα αυτά δεν εφαρμόζεται σύμφωνα με την εν λόγω εξαίρεση η οδηγία περί στερεών αποβλήτων «εφόσον καλύπτονται ήδη από άλλη νομοθεσία». Επομένως, κρίσιμο είναι το αν υφίσταται αντίστοιχη «άλλη νομοθεσία» σε σχέση με τα απόβλητα αυτά.

48. Συναφώς, η Ισπανική Κυβέρνηση επικαλέστηκε αφενός μία κοινοτική ρύθμιση, ήτοι την οδηγία περί νιτρορρυπάνσεως, και αφετέρου πλειάδα εθνικών ρυθμίσεων.

49. Σύμφωνα με την απόφαση που εκδόθηκε επί της υποθέσεως *Avesta Polarit*, στην περίπτωση «άλλης νομοθεσίας» κατά την έννοια της προαναφερθείσας εξαίρεσεως ενδέχεται να πρόκειται τόσο για ειδικές κοινοτικές ρυθμίσεις όσο και για ιδιαίτερες εθνικές ρυθμίσεις²³.

50. Ανεξαρτήτως του αν πρόκειται στην παρούσα υπόθεση για μια ειδική κοινοτική ή εθνική ρύθμιση, εν πάση περιπτώσει δεν αρκεί το γεγονός ότι η ρύθμιση αυτή αφορά απλώς και μόνον από ορισμένης απόψεως τα επίμαχα απόβλητα. Αντιθέτως, μια τέτοιου είδους ρύθμιση πρέπει να αφορά τη «διαχείρισή» τους ως αποβλήτων κατά την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο δ', της οδηγίας περί αποβλήτων, να επιδιώκει τους ίδιους σκο-

πούς με την ανωτέρω οδηγία και να έχει ως αποτέλεσμα την επίτευξη ενός επιπέδου προστασίας του περιβάλλοντος το οποίο είναι τουλάχιστον ισοδύναμο με αυτό που επιδιώκει η οδηγία²⁴.

51. Κατ' αρχάς, όσον αφορά την οδηγία περί νιτρορρυπάνσεως που επικαλείται η Ισπανική Κυβέρνηση, επιβάλλεται η διαπίστωση, όπως ορθώς παρατήρησε η Επιτροπή, ότι η οδηγία αυτή επιδιώκει άλλους σκοπούς από εκείνους της οδηγίας περί αποβλήτων και δεν ρυθμίζει τη διαχείριση της υγρής κοπριάς ή των πτωμάτων ζώων με τον (εξαντλητικό) τρόπο που τα ζητήματα αυτά ρυθμίζονται στο άρθρο 1, στοιχείο δ', της οδηγίας περί αποβλήτων. Έτσι, η οδηγία περί νιτρορρυπάνσεως δεν προβλέπει εποπτεία των επιχειρήσεων που προκαλούν ρύπανση, αλλά αντιθέτως εποπτεία του φυσικού περιβάλλοντος η οποία μπορεί να επηρεαστεί από τέτοιου είδους επιχειρήσεις. Δεν υπάρχει υποχρέωση λήψεως αδείας για τις επιχειρήσεις που παράγουν απόβλητα αντίστοιχη προς αυτήν που προβλέπει η οδηγία περί αποβλήτων. Κατά τα λοιπά, σύμφωνα με την οδηγία περί νιτρορρυπάνσεως, η εποπτεία περιλαμβάνει απλώς τα εν λόγω ύδατα, όχι όμως την επίσης μνημονευομένη στο άρθρο 4 της οδηγίας περί αποβλήτων προστασία του αέρα, του εδάφους καθώς και της πανίδας και χλωρίδας. Τέλος, η οδηγία περί νιτρορρυπάνσεως δεν καλύπτει τυχόν επιβαρύνσεις του περιβάλλοντος από οσμές και θορύβους καθώς και την αλλοίωση της εικόνας του φυσικού τοπίου.

52. Ακολούθως, η Ισπανική Κυβέρνηση επικαλέστηκε τα βασιλικά διατάγματα 216/1996 και 324/2000 ως εθνικές ρυθμίσεις

23 — Βλ. την προπαρατεθείσα απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2003 (ανωτέρω υποσημείωση 20), σκέψεις 50 και 51.

24 — Αυτόθι, σκέψεις 51, 52 και 59.

οι οποίες εφαρμόζονται επί της υγρής κοπριάς καθώς και —κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση— δύο υπουργικές αποφάσεις της 20ής Οκτωβρίου 1980 και της 22ας Φεβρουαρίου 2001 που αφορούν τα πτώματα ζώων.

53. Συναφώς, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας η Ισπανική Κυβέρνηση περιορίστηκε στο να προβάλλει τη δυνατότητα εφαρμογής των ανωτέρω νομοθετικών διατάξεων τις οποίες κατά τα λοιπά δεν προσκόμισε ενώπιον του Δικαστηρίου. Ωστόσο, δεν εξήγησε κατά πόσον αυτές οι νομοθετικές διατάξεις δεν αφορούν την υγρή κοπριά ή τα πτώματα ζώων απλώς από ορισμένη άποψη, αλλά σε σχέση με τη διαχείρισή τους κατά την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο δ', της οδηγίας περί αποβλήτων καθώς και κατά πόσον οι διατάξεις αυτές καταλήγουν σε παρεμφερές επίπεδο προστασίας του περιβάλλοντος με αυτό που επιδιώκει η ανωτέρω οδηγία. Επιπλέον, η Ισπανική Κυβέρνηση δεν αντέκρουσε τα πορίσματα της αντίστοιχης αναλυτικής έρευνας της Επιτροπής, σύμφωνα με την οποία δεν υφίστανται εθνικές νομοθετικές διατάξεις αντίστοιχες προς τα ανωτέρω κριτήρια.

54. Όσον αφορά ειδικότερα το βασιλικό διάταγμα 261/1996, πρόκειται, σύμφωνα με τα στοιχεία της Ισπανικής Κυβερνήσεως, για τη μεταφορά στην εθνική έννομη τάξη της Ισπανίας της οδηγίας περί νιτρορρυπάνσεως η οποία ωστόσο, όπως ήδη ελέχθη ανωτέρω στο σημείο 51, δεν αποτελεί η ίδια ρύθμιση σύμφωνη με τις απαιτήσεις της οδηγίας περί αποβλήτων.

55. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ισπανικής Κυβερνήσεως, το βασιλικό διάταγμα 324/2000 δεν είχε εισέτι τεθεί σε ισχύ κατά το χρονικό διάστημα που πρέπει να ληφθεί υπόψη για την ύπαρξη παραβάσεως από κράτος μέλος.

56. Κατά τα λοιπά, η Ισπανική Κυβέρνηση υποστήριξε ότι η υγρή κοπριά στο πλαίσιο της εθνικής νομοθεσίας —εν αντιθέσει, όπως προελέχθη, προς όσα ορίζει η οδηγία περί αποβλήτων— δεν θεωρείται ως απόβλητο και, ως εκ τούτου, είναι αμφίβολο αν στο πλαίσιο της εθνικής νομοθεσίας ρυθμίζεται πράγματι η διαχείριση της υγρής κοπριάς ως αποβλήτου.

57. Όσον αφορά τις προδιαληφθείσες υπουργικές αποφάσεις, οι οποίες υποτίθεται ότι αποτελούν εθνικές νομοθετικές διατάξεις κατά την έννοια της οδηγίας περί αποβλήτων σε σχέση με τα πτώματα ζώων, η Ισπανική Κυβέρνηση προέβαλε απλώς ότι οι αποφάσεις αυτές εκδόθηκαν για την αντιμετώπιση της πανώλης των χοίρων και ότι σύμφωνα με την υπουργική απόφαση της 22ας Φεβρουαρίου 2001 επιτρέπεται υπό ορισμένες προϋποθέσεις η ταφή πτωμάτων ζώων σε λάκκους με μη εσβεσμένη άσβεστο. Εξ όσων μπορώ να κρίνω από τα ελάχιστα αυτά στοιχεία, οι ανωτέρω αποφάσεις δεν αποτελούν νομοθετικές διατάξεις σχετικά με τη διαχείριση των πτωμάτων ζώων ως αποβλήτων κατά την έννοια της οδηγίας περί αποβλήτων.

58. Επομένως, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι στην υπό κρίση υπόθεση δεν υπάρχει ούτε ειδική κοινοτική ούτε ειδική εθνική ρύθμιση, το περιεχόμενο των οποίων να πληροί τις απαιτήσεις του άρθρου 2, παράγραφος 1, στοιχείο β', σημείο iii, της οδηγίας περί αποβλήτων.

61. Ως εκ τούτου και εκ του λόγου ότι κατά τα λοιπά —όπως προελέχθη— είναι απορριπτικό το επιχείρημα ότι η οδηγία περί αποβλήτων δεν εφαρμόζεται σε αυτήν την επιχείρηση παχύνσεως χοίρων, πρέπει να θεωρηθεί βάσιμη η αίτηση περί παραβάσεως των άρθρων 9 και 13 της οδηγίας περί αποβλήτων.

59. Ως εκ τούτου, η εξαίρεση αυτή εν πάση περιπτώσει δεν μπορεί να εφαρμοστεί στην υπό κρίση υπόθεση. Επομένως, παρέλκει η εξέταση των επιχειρημάτων της Επιτροπής, σύμφωνα με την οποία επιβάλλεται η μεταστροφή της νομολογίας *AvestaPolarit* προς την κατεύθυνση ότι πρέπει να θεωρείται «άλλη νομοθεσία» κατά την έννοια της εξαιρέσεως αυτής μόνο άλλη κοινοτική νομοθεσία.

62. Η Επιτροπή προσάπτει κατά τα λοιπά στο Βασίλειο της Ισπανίας ότι δεν έλαβε τα μέτρα που απαιτεί το άρθρο 4 της οδηγίας περί αποβλήτων προκειμένου να εξασφαλίσει ότι η διάθεση ή η αξιοποίηση των προερχομένων από την επιχείρηση παχύνσεως χοίρων αποβλήτων, ιδίως η υγρή κοπριά και τα πτώματα ζώων, θα πραγματοποιείται χωρίς να τίθεται σε κίνδυνο η ανθρώπινη υγεία ή να βλάπτεται το περιβάλλον.

γ) Επί των παραβάσεων των άρθρων 4, 9 και 13 της οδηγίας

60. Όσον αφορά κατ' αρχάς τις αιτιάσεις της Επιτροπής, σύμφωνα με τις οποίες η επίμαχη επιχείρηση παχύνσεως χοίρων δεν έχει ούτε την απαιτούμενη βάσει του άρθρου 9 άδεια ούτε υπόκειται στους περιοδικούς ελέγχους που είναι αναγκαίοι για τέτοιου είδους επιχειρήσεις σύμφωνα με το άρθρο 13, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η Ισπανική Κυβέρνηση δεν αμφισβήτησε το γεγονός ότι η εν λόγω επιχείρηση παχύνσεως χοίρων δεν υπόκειται στη διαδικασία λήψεως αδειάς που προβλέπει η νομοθεσία περί αποβλήτων και ότι δεν υπήρξαν τέτοιου είδους έλεγχοι.

63. Η Ισπανική Κυβέρνηση περιορίστηκε σχεδόν αποκλειστικά στο να εκθέσει ότι η υγρή κοπριά δεν αποτελεί απόβλητο, χωρίς ωστόσο να αναπτύξει τις απόψεις της επί των επιμέρους αιτιάσεων. Περαιτέρω, αμφισβήτησε επανειλημμένως τον λυσιτελή χαρακτήρα και την αποδεικτική δύναμη διαφόρων στοιχείων της Επιτροπής σε σχέση με την εναπόθεση, ήτοι τη χρήση της υγρής κοπριάς και των πτωμάτων ζώων, βάσει των οποίων θεμελιώνεται η ύπαρξη παραβάσεως, πλην όμως δεν αμφισβήτησε επί της ουσίας τα πραγματικά περιστατικά.

64. Ειδικότερα, η Ισπανική Κυβέρνηση δεν διατύπωσε απόψεις επί της υπάρξεως μιας —κατά την άποψη της Επιτροπής υπέρμετρα μικρής— χωματερής για την εναπόθεση των

πτωμάτων ζώων και δεν αμφισβήτησε τα επιχειρήματα της Επιτροπής ότι υπάρχει ανεξέλεγκτη εναπόθεση πτωμάτων ζώων στις περιοχές γύρω από τις εγκαταστάσεις της παχύνσεως χοίρων, τα οποία έχουν ως περαιτέρω συνέπεια την πρόκληση έντονης δυσοσμίας.

65. Αντιθέτως, η Ισπανική Κυβέρνηση συνολογούσε ότι η χρήση της υγρής κοπριάς καθώς και «άλλων οργανικών υλικών» προκαλεί αναπόφευκτα οσμές.

66. Περαιτέρω, η Ισπανική Κυβέρνηση δεν αμφισβήτησε ότι οι εν λόγω εγκαταστάσεις παχύνσεως χοίρων παράγουν ημερησίως περίπου 12 κυβικά μέτρα υγρής κοπριάς και ότι ο βόθρος με την υγρή κοπριά εκκενώνεται ανά δεκαπενθήμερο και εναποτίθεται σε δύο αγροτεμάχια συνολικής επιφανείας 85 εκταρίων. Από τα επιχειρήματα της Ισπανικής Κυβερνήσεως και από τα στοιχεία της δικογραφίας δεν προκύπτει ότι ένα μέρος της υγρής κοπριάς τυγχάνει άλλης επεξεργασίας και, επομένως, το σύνολο της υγρής κοπριάς που παράγεται από την εν λόγω επιχείρηση παχύνσεως χοίρων που εκτρέφει περίπου 3 400 ζώα εναποτίθεται σε μια έκταση 85 εκταρίων και δη καθ' όλη τη διάρκεια του έτους και ανεξαρτήτως της φάσεως αναπτύξεως, και τούτο μολονότι οι εν λόγω αγροί δεν καλλιεργούνταν τουλάχιστον εν μέρει.

67. Η επιχειρηματολογία της Ισπανικής Κυβερνήσεως όσον αφορά την, σύμφωνα με τα στοιχεία της, ευρέως εφαρμοζόμενη στην καλλιέργεια σιτηρών, αποκαλούμενη μέθοδο «año y vez», η οποία έγκειται στην καλλιέργεια του αγρού μόνον κάθε δεύτερο έτος, εξηγεί ενδεχομένως για ποιον λόγο οι αγροί

αυτοί δεν καλλιεργούνταν εν μέρει ή ότι εντούτοις καλλιεργούνται καθ' αρχήν, δεν αποδυναμώνει ωστόσο, κατά την άποψή μου, τους ισχυρισμούς της Επιτροπής, σύμφωνα με τους οποίους η επίμαχη εναπόθεση της υγρής κοπριάς δεν αποτελεί ορθή γεωργική πρακτική και ότι υφίσταται υπερλίπανση. Το γεγονός ότι ο κώδικας σχετικά με την ορθή γεωργική πρακτική που ενέκρινε το Junta de Andalucía (νομαρχιακό συμβούλιο της Ανδαλουσίας), τον οποίον επικαλείται η Επιτροπή μεταξύ άλλων, απαγορεύει τη λίπανση καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, αποτελεί τουλάχιστον μια ένδειξη ότι εν προκειμένω δεν υπάρχει μια φιλική προς το περιβάλλον πρακτική λιπάνσεως, έστω και αν ο κώδικας αυτός δεν είναι από νομικής απόψεως δεσμευτικός όσον αφορά την επιχείρηση παχύνσεως χοίρων.

68. Περαιτέρω, η Ισπανική Κυβέρνηση προέβαλε ότι έχουν πλέον ληφθεί μέτρα κατά της επιχειρήσεως παχύνσεως χοίρων και ότι επίκειται το κλείσιμο της επιχείρησης αυτής. Εντούτοις, αρκεί συναφώς να υπομνηστεί ότι, κατά πάγια νομολογία, η ύπαρξη παραβάσεως πρέπει να εκτιμάται σε συνάρτηση με την κατάσταση του συγκεκριμένου κράτους μέλους, όπως αυτή εμφανίζεται κατά τη λήξη της ταχθείσας με την αιτιολογημένη γνώμη προθεσμίας και ότι οι επελθούσες στη συνέχεια μεταβολές δεν μπορούν να ληφθούν υπόψη από το Δικαστήριο²⁵.

69. Τέλος, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η εν λόγω επιχείρηση παχύνσεως χοίρων λειτουργεί

25 — Βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 29ης Ιανουαρίου 2004, C-209/02, Επιτροπή κατά Αυστρίας (Συλλογή 2004, σ. I-1211), και της 10ης Σεπτεμβρίου 1996, C-11/95, Επιτροπή κατά Βελγίου (Συλλογή 1996, σ. I-4115).

γεί από το 1976 και ότι, τουλάχιστον για το χρονικό διάστημα μέχρι της λήξεως της προθεσμίας που τέθηκε με την αιτιολογημένη γνώμη, δεν ήταν γνωστό αν ελήφθησαν συγκεκριμένα μέτρα στο πλαίσιο της νομοθεσίας περί αποβλήτων από τις ισπανικές αρχές έναντι της εν λόγω επιχειρήσεως.

70. Για τους ανωτέρω λόγους και ελλείψει λυσιτελών αντεπιχειρημάτων εκ μέρους της Ισπανικής Κυβερνήσεως, έστω και αν ληφθεί υπόψη το περιθώριο εκτιμήσεως που παρέχει στα κράτη μέλη το άρθρο 4 της οδηγίας περί στερεών αποβλήτων²⁶, πρέπει να θεωρηθεί ότι είναι βάσιμη η προβαλλομένη από την Επιτροπή παράβαση του άρθρου αυτού.

71. Επομένως, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το Βασίλειο της Ισπανίας παρέβη τα άρθρα 4, 9 και 13 της οδηγίας περί στερεών αποβλήτων.

VI — Επί της παραβάσεως της οδηγίας περί της εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων

A — Κύρια επιχειρήματα των διαδίκων

72. Η Επιτροπή προσάπτει στο Βασίλειο της Ισπανίας, με το δεύτερο λόγο της προ-

σφυγής της, ότι, παραλείποντας να υποβάλει εκ των προτέρων τα σχέδια των εγκαταστάσεων ή των μεταγενέστερων επεκτάσεων της εν λόγω επιχειρήσεως προς εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεών τους, παρέβη τα άρθρα 2 και 4, παράγραφος 2, της οδηγίας περί της εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ως είχε αρχικώς ή όπως τροποποιήθηκε με την τροποποιητική οδηγία περί της εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

73. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι, ως εκ των αρνητικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων που έχει αυτή η επιχείρηση παχύνσεως χοίρων λόγω του μεγέθους και της θέσεώς της (ιδίως ρύπανση των υδάτων και δυσοσμία), έπρεπε τα σχέδια της επιχειρήσεως αυτής να υποβληθούν προηγουμένως σε εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεών τους. Ωστόσο, από την απάντηση της Ισπανικής Κυβερνήσεως προκύπτει ότι σε σχέση με την εν λόγω επιχείρηση ούτε πριν από την ανέγερση των εγκαταστάσεών της —που προηγήθηκε της εκδόσεως της τροποποιητικής οδηγίας περί της εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και, ως εκ τούτου, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της αρχικής οδηγίας περί της εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων— ούτε μετά την επέκτασή της —ήτοι καθ' ον χρόνον η τροποποιητική οδηγία περί της εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων έπρεπε να έχει μεταφερθεί στην ισπανική έννομη τάξη— δεν υπήρξε τέτοιου είδους εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων που θα προκαλούσε η λειτουργία της.

74. Η Ισπανική Κυβέρνηση αμφισβητεί το παραδεκτό της αιτιάσεως αυτής προβάλλοντας ότι η Επιτροπή δεν διευκρίνισε βάσει ποίου εκ των δύο κειμένων της οδηγίας περί της εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων υπάρχει παράβαση. Επικουρικώς, υποστηρίζει ότι εφαρμοστέα είναι εν προ-

26 — Βλ. την απόφαση της 18ης Νοεμβρίου 2004, C-420/02, Επιτροπή κατά Ελλάδας (Συλλογή 2004, σ. I-11173, σκέψεις 21 έως 24).

κειμένω η τροποποιητική οδηγία περί της εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων διότι η οδηγία αυτή έπρεπε να είχε μεταφερθεί πριν από τις 14 Μαρτίου 1999 και το κρίσιμο χρονικό σημείο προκειμένου να διαπιστωθεί αν υπάρχει παράβαση, όπως προκύπτει από την αιτιολογημένη γνώμη, είναι η 26η Σεπτεμβρίου 2001.

75. Η Ισπανική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η εν λόγω επιχείρηση παχύνσεως χοίρων δεν πληροί τις προϋποθέσεις ενός έργου κατά την έννοια του παραρτήματος I, αριθ. 17, στοιχείο β', της τροποποιητικής οδηγίας περί της εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Περαιτέρω, υποστηρίζει ότι η κατασκευή των εγκαταστάσεων της επιχειρήσεως παχύνσεως χοίρων πραγματοποιήθηκε το 1976, ήτοι πριν την είσοδο της Ισπανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, και ότι το ζήτημα της εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων βάσει του ανδαλουσιανού νόμου 7/1994 τέθηκε το πρώτον το 1996 επί ευκαιρία αιτήσεως που υποβλήθηκε στην κοινότητα για τη λήψη αδειας προς νομιμοποίηση και επέκταση της επιχειρήσεως. Στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας χορηγήσεως αδειας εκδόθηκε μια αρνητική έκθεση ως προς τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις εν συνεχεία της οποίας κινήθηκε η διαδικασία για την επιβολή κυρώσεων η οποία θα μπορούσε να καταλήξει στο κλείσιμο της επιχειρήσεως.

76. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι αναφέρθηκε και στα δύο κείμενα της οδηγίας διότι η Ισπανική Κυβέρνηση δεν διευκρίνισε κατά την προ της ασκήσεως της προσφυγής διοικητική διαδικασία πότε ανεγέρθησαν και πότε επεκτάθηκαν οι εγκαταστάσεις της εν λόγω επιχειρήσεως παχύνσεως χοίρων. Η Επιτροπή περιορίζει τις αιτιάσεις της με το υπόμνημά της απαντήσεως στην

επέκταση των εγκαταστάσεων της επιχειρήσεως παχύνσεως χοίρων και υποστηρίζει ότι, βάσει των πληροφοριών που περιέχει το υπόμνημα αντικρούσεως, πρέπει να εξεταστεί η ύπαρξη παραβάσεως σε σχέση με την αρχική οδηγία περί της εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων δεδομένου ότι η αίτηση για τη χορήγηση αδειας λειτουργίας επιχειρήσεως παχύνσεως χοίρων υπεβλήθη μεν το πρώτον στις 26 Μαρτίου 1999 (και όχι ήδη το 1996), αλλά πρέπει να γίνει δεκτό ότι η επέκταση πραγματοποιήθηκε ορισμένο χρονικό διάστημα πριν την ανωτέρω ημερομηνία.

77. Εντούτοις, για την περίπτωση που θεωρηθεί ότι εφαρμοστέα είναι η τροποποιητική οδηγία περί της εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, η Επιτροπή εμμένει επικουρικός στην αιτίασή της περί παραβάσεως αυτής της τροποποιητικής οδηγίας.

78. Η Επιτροπή αντικρούει τον ισχυρισμό της Ισπανικής Κυβερνήσεως ότι η επέκταση της επιχειρήσεως αποτέλεσε αντικείμενο εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων της βάσει του ανδαλουσιανού νόμου 7/1994 με το επιχείρημα ότι η εκτίμηση αυτή χώρησε, σε αντίθεση προς ό,τι επιβαλλόταν, το πρώτον μετά την πραγματοποίηση του έργου.

B — Επί του παραδεκτού

79. Όσον αφορά την ένσταση απαραδέκτου την οποία προέβαλε η Ισπανική Κυβέρνηση, επιβάλλεται κατ' αρχάς η διαπίστωση ότι η Ισπανική Κυβέρνηση δεν προσάπτει στην Επιτροπή ότι δεν της παρέσχε, όπως απαιτεί η νομότυπη διεξαγωγή της διαδικασίας κατά παραβάσεως, τα στοιχεία που είναι αναγκαία

για την προετοιμασία της άμυνας της²⁷. Ειδικότερα, δεν υφίσταται ανεπίτρεπτη απόκλιση μεταξύ της αιτιολογημένης γνώμης και του δικογράφου της προσφυγής, οπότε δεν υφίσταται μεταβολή ή διεύρυνση του αντικειμένου της διαφοράς²⁸, διότι η Επιτροπή τόσο με την αιτιολογημένη γνώμη όσο και με το δικόγραφο της προσφυγής της αναφέρθηκε διαζευκτικώς τόσο στο αρχικό όσο και στο τροποποιημένο κείμενο της οδηγίας περί της εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

80. Αντιθέτως, το ζήτημα εν προκειμένω είναι αν το δικόγραφο της προσφυγής πληροί αφεαυτού τις προϋποθέσεις του παραδεκτού.

81. Κατά πάγια νομολογία, η Επιτροπή οφείλει με το δικόγραφο που καταθέτει δυνάμει του άρθρου 226 ΕΚ να παραθέτει τις συγκεκριμένες αιτιάσεις επί των οποίων το Δικαστήριο καλείται να αποφανθεί, καθώς και, κατά τρόπο συνοπτικό τουλάχιστον, τα νομικά και πραγματικά στοιχεία επί των οποίων στηρίζει τις αιτιάσεις αυτές. Ειδικότερα, πρέπει να αναφέρει από ποια πραγματικά περιστατικά και από ποιες περιστάσεις προκύπτει η ύπαρξη της προβαλλόμενης παραβάσεως προκειμένου το Δικαστήριο να μπορεί να κρίνει τη διαφορά όπως αυτή εισήχθη από την Επιτροπή²⁹.

27 — Βλ. τις αποφάσεις της 12ης Σεπτεμβρίου 2000, C-408/97, Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών (Συλλογή 2000, σ. I-6417, σκέψη 18), και της 5ης Ιουνίου 2003, C-145/01, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 2003, σ. I-5581, σκέψη 17).

28 — Βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 11ης Ιουλίου 2002, C-139/00, Επιτροπή κατά Ισπανίας (Συλλογή 2002, σ. I-6407, σκέψη 18), και της 23ης Οκτωβρίου 1997, C-375/95, Επιτροπή κατά Ελλάδας (Συλλογή 1997, σ. I-5981, σκέψη 37).

29 — Βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 29ης Νοεμβρίου 2001, C-202/99, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 2001, σ. I-9319, σκέψη 20), C-375/95 (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 28), σκέψη 35, της 31ης Μαρτίου 1992, C-52/90, Επιτροπή κατά Δανίας (Συλλογή 1992, σ. I-2187, σκέψη 17), καθώς και της 13ης Δεκεμβρίου 1990, C-347/88, Επιτροπή κατά Ελλάδας (Συλλογή 1990, σ. I-4747, σκέψη 28).

82. Εν προκειμένω, από το δικόγραφο της προσφυγής προκύπτει ότι η Επιτροπή προβάλλει ως αιτίαση το γεγονός ότι οι εγκαταστάσεις της εν λόγω επιχειρήσεως παχύνσεως χοίρων κατασκευάστηκαν και επεκτάθηκαν χωρίς προηγούμενη εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεών τους. Περαιτέρω, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι υπάρχει παράβαση των άρθρων 2 και 4 της οδηγίας περί της εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, έστω και αν επικαλείται το αρχικό «ή» τροποποιημένο κείμενο της οδηγίας αυτής εκ του λόγου ότι, όπως εξέθεσε, δεν γνωρίζει τις ακριβείς ημερομηνίες των παραβάσεων.

83. Φρονώ ότι εν προκειμένω το αντικείμενο της διαφοράς ως προς την υπό κρίση αιτίαση περιγράφεται επαρκώς στο δικόγραφο της προσφυγής κατά τρόπο που πληροί τις προϋποθέσεις του παραδεκτού. Η Επιτροπή ζητεί προφανώς από το Δικαστήριο να εξετάσει τόσο βάσει του αρχικού όσο και βάσει του τροποποιηθέντος κειμένου της οδηγίας αν υπάρχει παράβαση του κοινοτικού δικαίου υπό το φως των περιστάσεων που επικαλείται. Επομένως, το «ή» πρέπει να ερμηνευθεί ως προς το σημείο αυτό ως «και/ή», η δε Επιτροπή μπορούσε επομένως να επικαλεστεί εξίσου την έλλειψη εκτιμήσεως ως προς τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις κατά την ανέγερση ή κατά την επέκταση των εγκαταστάσεων της επιχειρήσεως παχύνσεως χοίρων χωριστά και ως παράβαση του αρχικού κειμένου και ως παράβαση του τροποποιηθέντος κειμένου της οδηγίας περί της εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων χωρίς οι αιτιάσεις αυτές να είναι απαράδεκτες. Αντιθέτως, ενδέχεται κάποια από τις δύο αυτές αιτιάσεις να είναι αβάσιμη λόγω μη ισχύος του κατά χρόνον πεδίου εφαρμογής του εκάστοτε κειμένου της οδηγίας.

84. Ομοίως, εν προκειμένω το ζήτημα του χρονικού σημείου της παραβάσεως καθώς

και της εφαρμογής του εκάστοτε κειμένου της οδηγίας πρέπει να ερευνηθεί στο πλαίσιο της εξετάσεως του βασιμίου της προσφυγής. Τυχόν ανεπαρκή στοιχεία της Επιτροπής επί των ζητημάτων αυτών αποτελούν πρόβλημα σε σχέση με την επαρκή αιτιολογία της αιτιάσεως και όχι σε σχέση με το παραδεκτό της.

85. Κατά τα λοιπά, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η Επιτροπή έχει τη δυνατότητα, στο πλαίσιο της ενώπιον του Δικαστηρίου διαδικασίας και βάσει των ισχυρισμών του καθού κράτους μέλους, να παραιτηθεί από ορισμένες αιτιάσεις ή να τις περιορίσει ακριβώς όπως, αντιστρόφως, το καθού κράτος μέλος έχει τη δυνατότητα κατά τη διάρκεια της διαδικασίας να μην αμφισβητήσει ή να συνομολογήσει τη βασιμότητα των αιτιάσεων που προβάλλει η Επιτροπή. Επομένως, παραδεκτώς η Επιτροπή περιορίσε με το υπόμνημά της απαντήσεως την αιτιάσή της περί ελλείψεως εκτιμήσεως ως προς τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις από την επέκταση των εγκαταστάσεων της επιχειρήσεως παχύνσεως χοίρων, δεδομένου ότι τούτο δεν αποβαίνει εις βάρος ούτε του καθού κράτους μέλους.

Γ — Επί του βασιμίου

86. Η Επιτροπή προσάπτει στο Βασίλειο της Ισπανίας, σε σχέση με την επέκταση των εγκαταστάσεων της εν λόγω επιχειρήσεως παχύνσεως χοίρων, ότι δεν εκπλήρωσε την υποχρέωση εκ των προτέρων εκτιμήσεως των επιπτώσεων των έργων αυτών επί του περιβάλλοντος η οποία απορρέει από το αρχικό ή το τροποποιηθέν κείμενο της οδηγίας περί της εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

87. Κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο της διαδικασίας κατά παραβάσεως βάσει του άρθρου 226 ΕΚ εναπόκειται στην Επιτροπή να αποδείξει ότι συντρέχει παράβαση. Η Επιτροπή οφείλει να προσκομίσει στο Δικαστήριο τα στοιχεία που είναι αναγκαία για τη διαπίστωση της παραβάσεως, χωρίς να έχει τη δυνατότητα να στηριχθεί σε οποιοδήποτε τεκμήριο³⁰.

88. Προς απόδειξη της παραβάσεως υποχρέωσης που απορρέει από οδηγία πρέπει κατ' αρχάς να εκτίθεται ότι τα οικεία πραγματικά περιστατικά εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας.

89. Η Επιτροπή φρονεί ότι η επέκταση των εγκαταστάσεων της επιχειρήσεως παχύνσεως χοίρων εμπίπτει στο κατά χρόνον πεδίο εφαρμογής του αρχικού κειμένου της οδηγίας περί της εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, διότι η αίτηση για τη χορήγηση αδείας λειτουργίας της επιχειρήσεως παχύνσεως χοίρων υποβλήθηκε στις 26 Μαρτίου 1999, η δε επέκταση των εγκαταστάσεων της επιχειρήσεως είχε προφανώς πραγματοποιηθεί ήδη πριν από την ημερομηνία αυτή. Αν κρίσιμη είναι η ανωτέρω ημερομηνία της υποβολής της αιτήσεως καθεαυτήν, τότε εφαρμόζεται το τροποποιημένο κείμενο της οδηγίας.

30 — Βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 25ης Μαΐου 1982, 96/81, Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών (Συλλογή 1982, σ. 1791, σκέψη 6), της 26ης Ιουνίου 2003, C-404/00, Επιτροπή κατά Ισπανίας (Συλλογή 2003, σ. I-6695, σκέψη 26), και της 6ης Νοεμβρίου 2003, C-434/01, Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου (Συλλογή 2003, σ. I-13239, σκέψη 21).

90. Συναφώς, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η Επιτροπή δεν προσάπτει γενικώς στο Βασίλειο της Ισπανίας ότι δεν έλαβε τα αναγκαία μέτρα προκειμένου ορισμένα σχέδια, όπως η εν λόγω επιχείρηση παχύνσεως χοίρων, να υποβληθούν σε προηγούμενη εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων τους βάσει του αρχικού ή του τροποποιηθέντος κειμένου της οδηγίας περί της εκτιμώσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Αντιθέτως, η Επιτροπή συνάγει την ύπαρξη παραβάσεως *in concreto* από το γεγονός ότι, όπως τονίζει με το υπόμνημά της απαντήσεως, η επιχείρηση αυτή στην πραγματικότητα δεν είχε υποβληθεί στην πράξη *πριν από την επέκταση των εγκαταστάσεων* της σε εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεών της.

91. Συναφώς, μόνον η ημερομηνία κατά την οποία πράγματι πραγματοποιήθηκε η επέκταση και όχι η ημερομηνία της εκ των υστέρων υποβολής αιτήσεως για τη λήψη αδείας είναι κρίσιμη για τη διαπίστωση της βασιμότητας των αιτιάσεων αυτών.

92. Βεβαίως, η Επιτροπή συνομολογεί με το δικόγραφο της προσφυγής της ότι δεν γνωρίζει την ημερομηνία της επεκτάσεως των εγκαταστάσεων της επιχειρήσεως. Εντούτοις, βάσει των στοιχείων που παραθέτει η Ισπανική Κυβέρνηση με το υπόμνημά της αντικρούσεως, η Επιτροπή προέβη με το υπόμνημά της απαντήσεως στη διαπίστωση ότι η επέκταση πραγματοποιήθηκε σε κάθε περίπτωση πριν από τον Μάρτιο του 1999. Δεδομένου ότι η Ισπανική Κυβέρνηση δεν αντέκρουσε στη συνέχεια τον ισχυρισμό αυτόν ούτε εξέθεσε συναφώς τις απόψεις της επί της ουσίας του ζητήματος αυτού, μπορεί να θεωρηθεί ότι τούτο είναι πράγματι ακριβές.

93. Η προθεσμία για τη μεταφορά στην ισπανική έννομη τάξη της τροποποιηθείσας οδηγίας περί της εκτιμώσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων έληξε στις 16 Μαρτίου 1999, ήτοι το πρώτον μετά την επίμαχη επέκταση. Ως εκ τούτου, πρέπει να εξεταστεί η βασιμότητα της αιτιάσεως της Επιτροπής σε σχέση με το αρχικό κείμενο της οδηγίας περί της εκτιμώσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, ενώ είναι αβάσιμη η αιτίαση περί παραβάσεως της τροποποιητικής οδηγίας περί της εκτιμώσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

94. Ως εκ τούτου, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι —όπως πράττει η Επιτροπή— πρέπει να γίνει δεκτό ότι η επέκταση των εγκαταστάσεων της επιχειρήσεως παχύνσεως χοίρων πραγματοποιήθηκε σε χρόνο προγενέστερο του Μαρτίου του 1999. Κατά τα λοιπά, είναι πέραν πάσης αμφιβολίας ότι η επέκταση αυτή πραγματοποιήθηκε τουλάχιστον χωρίς *εκ των προτέρων* εκτίμηση των τυχόν περιβαλλοντικών επιπτώσεών της.

95. Ωστόσο, φρονώ ότι τούτο δεν αρκεί προς απόδειξη του ότι υφίσταται παράβαση της οδηγίας περί της εκτιμώσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

96. Εν προκειμένω, τίθεται το ερώτημα αν το Βασίλειο της Ισπανίας εκπλήρωσε την απορρέουσα από το άρθρο 2 της οδηγίας υποχρέωσή του να λάβει τα αναγκαία μέτρα προκειμένου, πριν από τη χορήγηση αδείας, τα σχέδια τα οποία ιδίως λόγω της φύσεως, του μεγέθους ή της θέσεώς τους ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον να υποβάλλονται σε εκτίμηση όσον αφορά αυτές ακριβώς τις επιπτώσεις τους.

97. Βεβαίως, η παράβαση της υποχρέωσης αυτής —αφού μάλιστα πρόκειται για υποχρέωση επιτεύξεως αποτελέσματος— μπορεί να προκύπτει από μία συγκεκριμένη περίπτωση³¹. Εντούτοις, από τη συγκεκριμένη αυτή περίπτωση πρέπει να προκύπτει η παράλειψη του οικείου κράτους μέλους να λάβει τα αναγκαία μέτρα.

98. Το άρθρο 2 της οδηγίας προβλέπει μεν σαφώς ότι οι αρμόδιες διοικητικές αρχές των επιμέρους κρατών μελών έχουν την υποχρέωση να υποβάλλουν σε εκτίμηση συγκεκριμένα σχέδια τα οποία ενδέχεται να έχουν περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Συναφώς, το Δικαστήριο έχει επίσης κρίνει ότι η Επιτροπή θα μπορούσε, προς απόδειξη της παραβάσεως του άρθρου αυτού, να επικαλεστεί ότι ένα σχέδιο, το οποίο ενδέχεται να έχει σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, δεν αποτέλεσε, ενώ θα έπρεπε, αντικείμενο μελέτης ως προς τις επιπτώσεις του στο περιβάλλον³².

99. Εντούτοις, τούτο αφορά την περίπτωση κατά την οποία οι διοικητικές αρχές ενός κράτους μέλους ενέκριναν ένα σχέδιο, χωρίς να προβούν σε επαρκή έλεγχο των περιβαλλοντικών επιπτώσεών του³³. Αντιθέτως, στην περίπτωση που δεν υπήρξε εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων εκ του λόγου ότι, κατά παράβαση των διατάξεων της εθνικής νομοθεσίας, ουδόλως υποβλήθηκε αίτηση περί χορηγήσεως αδειάς, το δε σχέδιο εκτελέστηκε απλούστατα παρ'όμως, φρονώ ότι πρέπει να συντρέχουν

και άλλες περιστάσεις από τις οποίες να προκύπτει ότι το οικείο κράτος μέλος δεν εκπλήρωσε τις προβλεπόμενες στην οδηγία υποχρεώσεις του.

100. Με άλλα λόγια, από το γεγονός ότι μια πραγματική κατάσταση απάδει προς τους σκοπούς του άρθρου 2 της οδηγίας περί της εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων —εν προκειμένω από το γεγονός ότι η εν λόγω επιχείρηση, και διότι δεν υποβλήθηκε αίτηση για τη χορήγηση αδειάς, επεξέτεινε τις εγκαταστάσεις της χωρίς προηγούμενη εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων— δεν μπορεί να συναχθεί αυτομάτως το συμπέρασμα ότι το οικείο κράτος μέλος παρέβη κατ' ανάγκην τις υποχρεώσεις που του επιβάλλει η διάταξη αυτή³⁴. Προς απόδειξη μιας τέτοιας παραβάσεως θα έπρεπε επίσης να εκτεθεί π.χ. ότι αυτή η (παράνομη) κατάσταση εξακολούθησε να υφίσταται για μακρό χρονικό διάστημα χωρίς οι αρμόδιες διοικητικές αρχές να παρέμβουν και να λάβουν τα αναγκαία μέτρα³⁵.

101. Εν προκειμένω, η Επιτροπή δεν μπόρεσε να αποδείξει τότε ακριβώς πραγματοποιήθηκε η επίμαχη επέκταση της εν λόγω επιχειρήσεως, οπότε δεν μπορεί να διαπιστωθεί με ακρίβεια από πότε υφίσταται η «παράνομη» κατάσταση και σε ποιον βαθμό μπορεί να προσαφθεί στις αρμόδιες αρχές ότι επέδειξαν αδράνεια. Τυχόν παράβαση των υποχρεώσεων που υπέχει το Βασίλειο της Ισπανίας από το άρθρο 2 της οδηγίας περί της εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων θα έπρεπε π.χ. να τεκμηριωθεί

31 — Βλ., μεταξύ άλλων, την απόφαση της 11ης Ιουλίου 2002, C-139/00 (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 28), σκέψη 27.

32 — Απόφαση της 29ης Απριλίου 2004, C-117/02, Επιτροπή κατά Πορτογαλίας (Συλλογή 2004, σ. I-5517, σκέψη 82).

33 — Αυτόθι, σκέψη 1.

34 — Βλ. την απόφαση επί της υποθέσεως C-420/02 (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 26), σκέψη 22.

35 — Αυτόθι, σκέψη 22.

με στοιχεία σχετικά με το ότι οι αρμόδιες αρχές γνώριζαν την παράνομη επέκταση ή —εφόσον γίνει δεκτό ότι οι αρχές υπέχουν μια ελάχιστη υποχρέωση ελέγχου (ανεξαρτήτως του άρθρου 13 της οδηγίας)— ότι βάσει της υπάρξεως ήδη επί μακρόν της επεκτάσεως ή άλλων περιστάσεων έπρεπε να την γνωρίζουν και ότι, εντούτοις, δεν έλαβαν αποτελεσματικά μέτρα προκειμένου να επιβάλουν κυρώσεις για την παράνομη επέκταση ή να προβούν στην εκ των υστέρων εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεών της. Πρέπει να τονιστεί και πάλι ότι η αιτίαση της Επιτροπής δεν αφορά ρητώς τον τρόπο με τον οποίο αντέδρασαν οι διοικητικές αρχές μετά την υποβληθείσα τον Μάρτιο του 1999 αίτηση για τη χορήγηση αδείας προς επέκταση της επιχειρήσεως, αλλά στηρίζεται αποκλειστικά στο γεγονός ότι εν πάση περιπτώσει πριν την επέκταση της επιχειρήσεως αυτής δεν υπήρξε εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεών της. Εντούτοις, από αυτό και μόνον το γεγονός δεν προκύπτει αυτομάτως, όπως προανέφερα, ότι το Βασίλειο της Ισπανίας παρέβη τις υποχρεώσεις του από το άρθρο 2 της οδηγίας περί της εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, διότι δεν είναι σαφές κατά πόσον οι αρχές αυτού του κράτους μέλους συνετέλεσαν στην ύπαρξη της καταστάσεως αυτής.

VII — Παράβαση της οδηγίας περί υπογείων υδάτων

A — Κύρια επιχειρήματα των διαδίκων

103. Η *Επιτροπή* φρονεί ότι το Βασίλειο της Ισπανίας, παραλείποντας να εκπονήσει προηγουμένως υδρογεωλογική μελέτη για την πληττόμενη από την εν λόγω επιχείρηση παχύνσεως χοίρων ζώνη, παρέβη τα άρθρα 3, στοιχείο β', 5, παράγραφος 1, και 7 της οδηγίας περί υπογείων υδάτων.

104. Η υδρογεωλογική μελέτη θα ήταν αναγκαία, δεδομένου ότι τα υπόγεια ύδατα της εν λόγω ζώνης ενδέχεται να επιβαρύνονται με επικίνδυνες ουσίες εκ του λόγου ότι η επιχείρηση αυτή εναποθέτει την υγρή κοπριά που παράγουν οι χοίροι σε καλλιεργούμενους αγρούς. Τούτο αποδεικνύεται με πραγματογνωμοσύνη η οποία επιβεβαιώνει τη διαπερατότητα του εδάφους.

102. Επομένως, η Επιτροπή δεν προσκόμισε επαρκή από νομικής απόψεως αποδεικτικά στοιχεία σχετικά με την ύπαρξη παραβάσεως του αρχικού ή του τροποποιηθέντος κειμένου της οδηγίας περί της εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Άρα, η αιτίαση αυτή είναι αβάσιμη.

105. Η Επιτροπή περιορίζει τις αναπτύξεις της στην πιθανή νιτρορρύπανση των υπογείων υδάτων. Φρονεί ότι οι αζωτούχες ενώσεις αποτελούν επικίνδυνη ουσία κατά την έννοια της οδηγίας περί υπογείων υδάτων, δεδομένου ότι υπάγονται στο σημείο 3 του καταλόγου II.

106. Η Ισπανική Κυβέρνηση φρονεί ότι η εναπόθεση υγρής κοπριάς ως λιπάσματος δεν αποτελεί μέτρο για τη διάθεση των ουσιών που καλύπτει η οδηγία περί υπογείων υδάτων (άρθρο 5, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας περί υπογείων υδάτων), αλλά αξιοποίηση των υποπροϊόντων από την πάχυνση ζώων ως λιπάσματος.

107. Έστω και αν εφαρμόζεται η οδηγία περί υπογείων υδάτων, η Ισπανική Κυβέρνηση φρονεί ότι εν πάση περιπτώσει δεν υπάρχει επιβάρυνση με επικίνδυνες ουσίες κατά την έννοια της οδηγίας αυτής, δεδομένου ότι οι αζωτούχες ενώσεις που αναφέρει η Επιτροπή δεν εμπίπτουν στον κατάλογο II. Κατά τα λοιπά, η Ισπανική Κυβέρνηση επικαλείται επίσης μία πραγματογνωμοσύνη, σύμφωνα με την οποία το έδαφος της εν λόγω ζώνης είναι ως επί το πλείστον μη διαπερατό.

B — Εκτίμηση

108. Πρέπει να εξεταστεί αν η επιβαλλόμενη από την οδηγία περί υπογείων υδάτων υποχρέωση εκπονήσεως υδρογεωλογικής μελέτης εφαρμόζεται σε πραγματικά περιστατικά όπως είναι αυτά της υπό κρίση υποθέσεως.

109. Σύμφωνα με το άρθρο 3, στοιχείο β', της οδηγίας περί υπογείων υδάτων, τα κράτη

μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για να περιορίσουν τη διοχέτευση στα υπόγεια ύδατα των ουσιών που αναφέρονται στον κατάλογο II ώστε να αποφευχθεί η ρύπανση των υδάτων από τις ουσίες αυτές. Προς εκπλήρωση της υποχρέωσης αυτής, τα κράτη μέλη υποχρεούνται μεταξύ άλλων να «υποβάλλουν σε προκαταρκτική έρευνα τις ενέργειες διαθέσεως ή αποθέσεως με σκοπό τη διάθεση αυτών των ουσιών που είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε έμμεση απόρριψη». Αυτή η προκαταρκτική έρευνα πρέπει, σύμφωνα με το άρθρο 7 της οδηγίας, να περιλαμβάνει μελέτη των υδρογεωλογικών συνθηκών.

110. Προϋπόθεση για την εφαρμογή της υποχρέωσης αυτής είναι κατ' αρχάς ότι πρόκειται για την απόρριψη ουσίας η οποία εμπίπτει στην οδηγία περί υπογείων υδάτων. Η Επιτροπή φρονεί ότι η προϋπόθεση αυτή πληρούται, διότι —όπως αποδεικνύεται από την πραγματογνωμοσύνη— τα υπόγεια ύδατα της οικείας ζώνης είναι μολυσμένα με αζωτούχες ενώσεις, αυτές δε οι ενώσεις αποτελούν ουσίες κατά την έννοια του σημείου 3 του καταλόγου II της οδηγίας.

111. Πράγματι, το σημείο αυτό αναφέρεται σε ουσίες «που έχουν βλαπτικό αποτέλεσμα στη γεύση ή/και στην οσμή των υπογείων υδάτων [...]».

112. Συναφώς, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι ούτε η Επιτροπή ισχυρίστηκε ότι οι αζωτούχες ενώσεις έχουν βλαπτικό αποτέλεσμα επί της γεύσεως ή/και της οσμής των υπογείων υδάτων.

113. Όσον αφορά το δεύτερο είδος ουσιών που εμπίπτει στο σημείο 3 του καταλόγου II, ήτοι των ενώσεων «που είναι δυνατό να προκαλέσουν τη δημιουργία τέτοιων ουσιών στα ύδατα και να τα καταστήσουν ακατάλληλα για την ανθρώπινη κατανάλωση», δεν προβλήθηκε ο ισχυρισμός ότι οι αζωτούχες ενώσεις μπορούν να προκαλέσουν τη δημιουργία τέτοιων ουσιών. Κατά τα λοιπά, η προσθήκη της φράσεως «που είναι δυνατόν [...] να τα καταστήσουν ακατάλληλα για την ανθρώπινη κατανάλωση» δεν μπορεί να απομονωθεί από την υπόλοιπη πρόταση ως εναλλακτική περιγραφή μιας κατηγορίας ουσιών στην οποία υπάγονται με βεβαιότητα οι αζωτούχες ενώσεις. Αφενός, αν συνέβαινε αυτό, θα έπρεπε η εναλλακτική απαρίθμηση να διατυπώνεται διαφορετικά με τη χρήση των όρων «ή/και», όπως συμβαίνει με το πρώτο σκέλος της ίδιας περιόδου. Αφετέρου, θα επρόκειτο επίσης για μια γενική κατηγορία ουσιών του καταλόγου II, στον οποίον οι χημικές ενώσεις αναφέρονται ονομαστικώς ή περιγράφονται επακριβώς, πράγμα που θα ήταν αντίθετο προς τη συστηματική διάρθρωση της οδηγίας. Επομένως, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι οι αζωτούχες ενώσεις δεν εμπίπτουν στο σημείο 3 του καταλόγου II που επικαλείται η Επιτροπή.

114. Περαιτέρω, πρέπει να γίνει εν γένει δεκτό ότι ένα βαρύ μέταλλο όπως είναι το άζωτο το οποίο, ως γνωστόν, χρησιμοποιείται ιδιαίτερος στις καλλιεργούμενες περιοχές και το οποίο είναι επιβλαβές για την υγεία θα έπρεπε να μνημονεύεται στον κατάλογο I ή II της οδηγίας, εφόσον η ουσία αυτή θα ενέπιπτε στην οδηγία περί υπογείων υδάτων.

115. Ακριβώς βάσει των πραγματικών περιστατικών τα οποία επικαλείται η Επιτροπή στο πλαίσιο της υπό κρίση αιτιάσεως, ήτοι

της προερχόμενης από μία γεωργική επιχείρηση νιτρορρυπάνσεως, πρέπει να θεωρηθεί ότι η οδηγία περί νιτρορρυπάνσεως αποτελεί ακριβέστερα ένα ειδικό νομοθέτημα για τέτοιου είδους περιπτώσεις.

116. Επομένως, δεν αποδείχθηκε ότι στην υπό κρίση υπόθεση υπάρχει απόρριψη ουσίας η οποία να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας περί υπογείων υδάτων.

117. Περαιτέρω, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι σκοπός της οδηγίας είναι να παρεμποδίστούν ή να περιοριστούν οι «απορρίψεις» στα υπόγεια ύδατα (πρβλ. την έβδομη αιτιολογική σκέψη και το άρθρο 3 της οδηγίας), η δε έννοια της «απορρίψεως» νοείται ως «διοχέτευση στα υπόγεια ύδατα ουσιών [...]» (άρθρο 1, παράγραφος 2, στοιχεία β' και γ', της οδηγίας). Φρονώ ότι τα ανωτέρω αποτελούν μια ιδιαίτερος ανεπαρκή περιγραφή της εναποθέσεως υγρής κοπριάς σε καλλιεργούμενους αγρούς και διερωτώμαι επίσης, ενόψει του γεγονότος ότι η οδηγία δεν περιέχει καμία ένδειξη προς αυτή την κατεύθυνση, κατά πόσον η πράξη αυτή εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας.

118. Εκ του γεγονότος ότι η υγρή κοπριά, όπως διαπίστωσα ανωτέρω, μπορεί να χαρακτηριστεί υπό ορισμένες προϋποθέσεις ως «απόβλητο» κατά την έννοια της οδηγίας περί στερεών αποβλήτων δεν μπορεί να συναχθεί κατ' ανάγκην πέραν αυτού ότι η εναπόθεση υγρής κοπριάς πρέπει να υπαχθεί στην έννοια των ενεργειών «διαθέσεως [...] αυτών των ουσιών που είναι δυνατό να οδηγήσουν σε έμμεση απόρριψη» κατά την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 1, πρώτη

περίοδος, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας περί υπογείων υδάτων. Και τούτο διότι η οδηγία περί στερεών αποβλήτων επιδιώκει διαφορετικούς σκοπούς από την οδηγία περί υπογείων υδάτων, το δε χαρακτηριστικό της «απορρίψεως», το οποίο αποτελεί τη βάση της έννοιας του αποβλήτου της πρώτης εκ των δύο οδηγιών, δεν συμπίπτει κατ' ανάγκην με την έννοια της «διαθέσεως» του άρθρου 5, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας περί υπογείων υδάτων.

119. Τέλος, πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη ότι ο μηχανισμός ελέγχου και αδειοδοτήσεως που προβλέπει η οδηγία περί στερεών αποβλήτων αφορά κατ' αρχήν τις καθ' εκάστην επιχειρήσεις, ενώ η υποχρέωση διενέργειας προηγούμενου ελέγχου που προβλέπει το άρθρο 5, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας περί υπογείων υδάτων συνδέεται εν γένει με «ενέργειες» διαθέσεως των ουσιών που είναι δυνατό να οδηγήσουν σε έμμεση απόρριψη.

120. Το να χαρακτηριστεί εν γένει η εναπόθεση υγρής κοπριάς ως τέτοιου είδους ενέργεια θα σήμαινε κατά λογική ακολουθία ότι οποιαδήποτε (ή τουλάχιστον η πρώτη;) εναπόθεση υγρής κοπριάς σε καλλιεργούμενους αγρούς χρήζει προηγούμενου ελέγχου καθώς και υδρογεωλογικής μελέτης της οικείας περιοχής ανεξαρτήτως του σκοπού και της ποσότητας υγρής κοπριάς που εναποτίθεται καθώς και του είδους της γεωργικής επιχειρήσεως. Φρονώ απλούς στατα ότι μια τέτοια υποχρέωση είναι υπέρμετρα γραφειοκρατική και παράλογη.

121. Όχι άνευ λόγου η οδηγία περί νιτρορυπάνσεως η οποία αφορά ειδικώς αυτή τη μορφή ρυπάνσεως που προέρχεται από τη γεωργία στηρίζεται κυρίως σε μέσα όπως είναι τα προγράμματα αναλήψεως δράσεως και η εφαρμογή γενικών —δεσμευτικών ή μη— μέτρων τα οποία αφορούν ολόκληρες περιοχές.

122. Επομένως, φρονώ ότι η οδηγία περί υπογείων υδάτων δεν μπορεί να εφαρμοστεί εν προκειμένω και ότι, ως εκ τούτου, είναι αβάσιμη η αιτίαση της Επιτροπής που στηρίζεται στην παράβαση της οδηγίας αυτής λόγω της παραλείψεως εκπονήσεως υδρογεωλογικής μελέτης. Επομένως, παρέλκει η εξέταση άλλων ζητημάτων όπως είναι η διαπερατότητα του εν λόγω εδάφους.

VIII — Επί της παραβάσεως της οδηγίας περί λυμάτων

A — Κύρια επιχειρήματα των διαδίκων

123. Η *Επιτροπή* προσάπτει στο Βασίλειο της Ισπανίας ότι, παραλείποντας να υποβάλει τα αστικά λύματα της κοινότητας σε αυστηρότερη επεξεργασία από την περιγραφόμενη στο άρθρο 4 της οδηγίας, παρέβη τις υποχρεώσεις της από το άρθρο 5, παράγραφος 2, της οδηγίας περί λυμάτων.

124. Συναφώς, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι τα αστικά λύματα διοχετεύονται στον ποταμό Antas ο οποίος θα έπρεπε να χαρακτηριστεί ως ευαίσθητη περιοχή κατά την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το παράρτημα II Α της οδηγίας περί λυμάτων. Η Επιτροπή στηρίζει τον ισχυρισμό αυτόν σε πραγματογνωμοσύνη του ινστιτούτου ERM.

125. Πραγματογνωμοσύνη του ινστιτούτου Tecnoμα τονίζει ότι στην κάτω ροή των υδάτων του ποταμού υπάρχει μία φυσική λιμνοθάλασσα η οποία τροφοδοτείται μόνον από τον Antas ο οποίος χρησιμοποιείται ως απαγωγός τάφρος για τις εγκαταστάσεις του σταθμού επεξεργασίας των λυμάτων της κοινότητας Vera. Από την ανωτέρω πραγματογνωμοσύνη προκύπτει επίσης ότι τα λύματα της κοινότητας αυτής δεν υποβάλλονται σε επαρκή επεξεργασία.

126. Επιπλέον, η Επιτροπή υπολόγισε, βάσει στοιχείων που αφορούν τους μόνιμους κατοίκους και τους περιηγητές τα οποία παρατίθενται στις ιστοσελίδες των τοπικών φορέων, ότι η τοπική μονάδα ισοδύναμου πληθυσμού υπερβαίνει κατά πολύ το όριο των «άνω των 10 000» που αποτελεί την απαιτούμενη μονάδα ισοδύναμου πληθυσμού (ιπ) για την εφαρμογή του άρθρου 5, παράγραφος 2.

127. Η Ισπανική Κυβέρνηση αμφισβητεί το κατά πόσον ολόκληρη η περιοχή του ποταμού Antas θα έπρεπε να χαρακτηριστεί ως ευαίσθητη περιοχή. Ο χαρακτηρισμός των ακτών της λιμνοθάλασσας του Antas ως ευαίσθητης περιοχής δεν συνεπάγεται αυτο-

μάτως ότι ολόκληρος ο ποταμός πρέπει να χαρακτηριστεί ως ευαίσθητη περιοχή. Στην περίπτωση του Antas πρόκειται για υπογείως ρέοντα ύδατα στα οποία, ελλείψει εκθέσεως στο ηλιακό φως, δεν μπορεί να υπάρξει το φαινόμενο του ευτροφισμού.

128. Επιπλέον, η Ισπανική Κυβέρνηση αμφισβητεί με διάφορα επιχειρήματα την ορθότητα του υπολογισμού της Επιτροπής σε σχέση με τη μονάδα ισοδύναμου πληθυσμού. Κατά την Ισπανική Κυβέρνηση, κρίσιμο δεν είναι το έτος 2003, το οποίο αφορούν τα αριθμητικά στοιχεία της Επιτροπής, αλλά, βάσει της αιτιολογημένης γνώμης, το έτος 2001. Κατά το έτος αυτό, η μονάδα ισοδύναμου πληθυσμού ήταν πολύ μικρότερη στην περιοχή από αυτήν που υπολόγισε η Επιτροπή.

B — Εκτίμηση

129. Η αιτίαση της Επιτροπής στηρίζεται στο γεγονός ότι τα αστικά λύματα της κοινότητας Vera δεν υποβάλλονται, πριν τη διοχέτευσή τους στον ποταμό Antas, σε επεξεργασία αυστηρότερη από εκείνη που περιγράφει το άρθρο 4 της οδηγίας περί λυμάτων.

130. Βάσει του άρθρου 5, παράγραφος 2, της οδηγίας περί λυμάτων, πρέπει να διασφαλίζεται αυτού του είδους η επεξεργασία από 31ης Δεκεμβρίου 1998 μόνον εφόσον πρόκειται για λύματα τα οποία διοχετεύονται σε ευαίσθητες περιοχές και τα οποία

προέρχονται από αποχετευτικά δίκτυα οικισμών με ισοδύναμο πληθυσμού άνω των 10 000.

131. Όσον αφορά κατ' αρχάς την προϋπόθεση ότι τα ύδατα πρέπει να διοχετεύονται σε ευαίσθητη περιοχή, είναι αναμφισβήτητο ότι το Βασίλειο της Ισπανίας δεν έχει χαρακτηρίσει τον ποταμό Antas, στον οποίον διοχετεύονται σύμφωνα με τα στοιχεία της Επιτροπής τα αστικά λύματα της κοινότητας Vega, ως ευαίσθητη περιοχή κατά την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 1, της οδηγίας περί λυμάτων.

132. Εντούτοις, δεν ασκεί εν προκειμένω επιρροή το αν ο ποταμός Antas έχει χαρακτηριστεί ή αν, όπως υποστηρίζει η Επιτροπή, θα έπρεπε να χαρακτηριστεί ως ευαίσθητη περιοχή.

133. Πράγματι, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, η απορρέουσα από το άρθρο 5, παράγραφος 2, της οδηγίας περί λυμάτων υποχρέωση να υποβάλλονται τα αστικά λύματα από οικισμούς σε αυστηρότερη επεξεργασία πριν τη διοχέτευσή τους ισχύει και στην περίπτωση που τα λύματα διοχετεύονται, έστω και έμμεσα, σε μια ευαίσθητη περιοχή³⁶.

134. Ο ποταμός Antas, στον οποίο διοχετεύονται τα λύματα από τον σταθμό επεξεργασίας λυμάτων της κοινότητας Vega, εκβάλλει σε κάθε περίπτωση στη λιμνοθάλασσα που σχηματίζεται στις ακτές του Antas που αναμφισβήτητα έχει χαρακτηριστεί από το Βασίλειο της Ισπανίας ως ευαίσθητη περιοχή κατά την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 1, της οδηγίας περί λυμάτων. Επομένως, τα λύματα της κοινότητας Vega διοχετεύονται έμμεσα σε μια ευαίσθητη περιοχή.

135. Ακολούθως, όσον αφορά το ισοδύναμο πληθυσμού άνω των 10 000 ως περαιτέρω προϋπόθεση της υποχρέωσης αυστηρότερης επεξεργασίας, όπως προκύπτει από το άρθρο 2, σημείο 6, της οδηγίας περί λυμάτων, στην περίπτωση της μονάδας ισοδύναμου πληθυσμού πρόκειται για ένα μέγεθος το οποίο εκφράζει την υποθετική κατά μέσον όρο επιβάρυνση των υδάτων ανά κάτοικο.

136. Δεδομένου ότι οι αναφερόμενες στην οδηγία περί λυμάτων μονάδες ισοδύναμου πληθυσμού εκφράζουν συγκεκριμένες επιβαρύνσεις³⁷, κατά τον υπολογισμό των τιμών αυτών βάσει του αριθμού των κατοίκων πρέπει να υπολογίζονται μόνον οι κάτοικοι των οποίων τα λύματα διοχετεύονται σε σταθμό επεξεργασίας. Επομένως, πρέπει συναφώς να προσδιοριστεί ο αριθμός των προσώπων που πράγματι διαμένουν σε

36 — Απόφαση της 25ης Απριλίου 2002, C-396/00, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 2002, σ. I-3949, σκέψεις 29 επ.).

37 — Βλ. το άρθρο 4, παράγραφος 4, της οδηγίας περί λυμάτων.

περιοχές των οποίων τα λύματα διοχετεύονται σε σταθμούς επεξεργασίας και όχι αν τα πρόσωπα αυτά έχουν καταχωριστεί ως κάτοικοι της κοινότητας.

137. Επομένως, ορθώς η Επιτροπή συμπεριέλαβε στους υπολογισμούς της πρόσωπα τα οποία διαμένουν ως περιηγητές στην περιοχή της κοινότητας Vera.

138. Συναφώς, η Επιτροπή πρέπει κατά τον υπολογισμό της μονάδας ισοδύναμου πληθυσμού να λάβει ως σημείο αναφοράς την περίοδο της πλέον αυξημένης τουριστικής κινήσεως, διότι σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 4, της οδηγίας περί λυμάτων το φορτίο που εκφράζεται με ΠΙ υπολογίζεται με βάση «τον μέγιστο μέσο εβδομαδιαίο φόρτο που εισέρχεται στον σταθμό επεξεργασίας στη διάρκεια του έτους».

139. Όσον αφορά τη συγκεκριμένη μονάδα ισοδύναμου πληθυσμού της κοινότητας Vera, η Ισπανική Κυβέρνηση επιβεβαίωσε ότι το 2001 η Vera αριθμούσε 7 664 και η Antas 2 844 (μόνιμους) κατοίκους. Εν προκειμένω, είναι αδιάφορο το ότι η Επιτροπή στηρίχθηκε συναφώς σε στατιστικές του 2003. Επιπλέον, η Ισπανική Κυβέρνηση υποστήριξε μεν ότι δεν αποδείχθηκε ότι η Antas αποτελεί τμήμα της κοινότητας Vera, ωστόσο ούτε αυτό αποτέλεσε ουσιαστικό σημείο αντιπαράθεσης. Επομένως, μπορεί να θεωρηθεί ότι ο αριθμός των μόνιμων κατοίκων υπερβαίνει τους 10 000.

140. Πέραν αυτού, η Επιτροπή υπολόγισε (έστω και βάσει στατιστικών του 2003) ότι στην οικεία περιοχή υπάρχουν ακόμη πάνω από 9 000 πρόσωπα, αριθμός που προκύπτει από τον διαθέσιμο στην κοινότητα Vera αριθμό κλινών σε ξενοδοχεία και σε χώρους κάμπινγκ καθώς και από τον αριθμό των ενοικιαζόμενων δωματίων, των εξοχικών κατοικιών και των οικισμών.

141. Βάσει των στοιχείων αυτών επιβάλλεται η διαπίστωση ότι εν πάση περιπτώσει η Ισπανική Κυβέρνηση επιβεβαιώνει από τα ανωτέρω την ύπαρξη 43 κλινών σε ξενώνες και 659 κλινών σε ξενοδοχεία. Επιπλέον, οι τοπικές εγκαταστάσεις κάμπινγκ διαθέτουν, σύμφωνα με τα στοιχεία που προσκόμισε η Επιτροπή, δυνατότητα υποδοχής 2 700 προσώπων.

142. Επομένως, έστω και αν, όπως υποστήριξε η Ισπανική Κυβέρνηση, ορισμένοι από τους οικισμούς που συμπεριέλαβε η Επιτροπή δεν αποτελούν τμήμα της κρίσιμης εν προκειμένω κοινότητας ή έστω και αν ένας ορισμένος αριθμός κατοίκων —σε σχέση με τις εξοχικές κατοικίες— υπολογίστηκε διπλά, φρονώ ότι η Επιτροπή απέδειξε, ακόμη και αν γίνει δεκτό ένα μεγάλο περιθώριο ανακρίβειας, ότι εν πάση περιπτώσει η μονάδα ισοδύναμου πληθυσμού για την κοινότητα υπερβαίνει το όριο των 10 000, χωρίς να απαιτείται ο ακριβέστερος καθορισμός του για τους σκοπούς του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας περί λυμάτων.

143. Δεδομένου ότι τα λύματα της Vera, μιας κοινότητας με μονάδα ισοδύναμου πληθυσμού κατά πολύ ανώτερη των 10 000, διοχετεύονται έμμεσα σε μια ευαίσθητη περιοχή, θα έπρεπε —δεδομένου ότι η υποχρέωση αυτή ισχύει από 31 Δεκεμβρίου 1998 βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας περί λυμάτων— τα λύματα αυτά να υποβληθούν σε επεξεργασία αυστηρότερη από αυτήν που προβλέπει το άρθρο 4 της οδηγίας.

144. Εντούτοις, η Ισπανική Κυβέρνηση δεν αμφισβήτησε ότι τα εν λόγω λύματα δεν υποβλήθηκαν σε τέτοιου είδους επεξεργασία, αλλά αντιθέτως εξέθεσε ότι ανέθεσε σε εταιρία, η οποία εκμεταλλεύεται τον εν λόγω σταθμό επεξεργασίας λυμάτων, να εκπονήσει μελέτη σχετικά με τα λύματα της κοινότητας, την οποία ωστόσο δεν διαθέτει ακόμη.

145. Βάσει των ανωτέρω, είναι βάσιμη η τέταρτη αιτίαση της Επιτροπής.

IX — Επί της παραβάσεως της οδηγίας περί νιτρορρυπάνσεως

A — Κύρια επιχειρήματα των διαδίκων

146. Με τον πέμπτο λόγο της προσφυγής της, η Επιτροπή προσάπτει στο Βασίλειο της

Ισπανίας ότι, παραλείποντας να χαρακτηρίσει την Rambla de Mojácar ως ευπρόσβλητη ζώνη, μολονότι τα ύδατα της ζώνης αυτής καταλήγουν στην παράκτια λιμνοθάλασσα του ποταμού Antas που έχει χαρακτηριστεί ως ευαίσθητη ζώνη, παρέβη το άρθρο 3, παράγραφοι 1, 2 και 4, της οδηγίας περί νιτρορρυπάνσεως.

147. Η Επιτροπή αντικρούει την προβληθείσα από την Ισπανική Κυβέρνηση ένσταση απαραδέκτου της αιτιάσεως αυτής προβάλλοντας ότι, αφενός, στην αιτίαση αυτή η αιτιολογημένη γνώμη αφιερώνει μία ολοκληρη σελίδα και, αφετέρου, η αρχή του *ne bis in idem* είτε δεν εφαρμόζεται στις διαδικασίες κατά παραβάσεως είτε, εν πάση περιπτώσει, δεν ασκεί επιρροή στην υπό κρίση υπόθεση.

148. Επί της ουσίας, η Επιτροπή επικαλείται εκ νέου προς στήριξη της αιτιάσεώς της τη μελέτη του ινστιτούτου ERM από την οποία προκύπτει ότι τα εν λόγω ύδατα παρουσιάζουν το φαινόμενο του ευτροφισμού καθώς και υψηλή συγκέντρωση σε άζωτούχες ενώσεις. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι από το παράρτημα I της οδηγίας περί νιτρορρυπάνσεως προκύπτει ότι δεν απαιτείται περιεκτικότητα σε νιτρικά ιόντα άνω των 50 mg ανά λίτρο προκειμένου να χαρακτηριστεί η οικεία ζώνη ως ευπρόσβλητη, διότι αρκεί το γεγονός ότι τα υπόγεια ύδατα *θα μπορούσαν* να περιέχουν μια τέτοια ποσότητα. Το ίδιο ισχύει όσον αφορά το κριτήριο του ευτροφισμού. Η Επιτροπή επικαλείται επίσης τα στοιχεία του ινστιτούτου Geológico y Minero de España από τα οποία προκύπτει ότι η υδρογεωλογική ενότητα 06.06 της Bajo Almanzora παρουσιάζει περιεκτικότητα σε

νιτρικά ιόντα άνω των 50 mg ανά λίτρο. Κατά την άποψή της, η γεωργική προέλευση της νιτρορρυπάνσεως είναι προφανής βάσει άλλης μελέτης του 1999 από το ίδιο ινστιτούτο σχετικά με τη χημική σύσταση και τη μόλυνση των υπογείων υδάτων στην Ισπανία η οποία αφορά το χρονικό διάστημα 1982-1993.

Almanzora και, επίσης, διασχίζουν μια ζώνη η οποία χρησιμοποιείται κυρίως για τουριστικούς σκοπούς.

Εκτίμηση

149. Η Ισπανική Κυβέρνηση θεωρεί ότι η αιτίαση περί παραβάσεως της οδηγίας περί νιτρορρυπάνσεως είναι απαράδεκτη για δύο λόγους. Αφενός, διότι στην αιτιολογημένη γνώμη η οδηγία περί νιτρορρυπάνσεως αναφέρεται μόνον επικουρικός σε σχέση με την οδηγία περί της εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ως πιθανός λόγος ασκήσεως προσφυγής. Αφετέρου, διότι πριν από την άσκηση της παρούσας προσφυγής, η Ισπανική Κυβέρνηση είχε ήδη λάβει από την Επιτροπή, στο πλαίσιο άλλης διαδικασίας κατά παραβάσεως, έγγραφο οχλήσεως που περιείχε την ίδια αιτίαση με αυτήν που αποτελεί αντικείμενο της παρούσας διαδικασίας και διότι η Επιτροπή με τον τρόπο αυτόν παραβιάζει την αρχή *ne bis in idem*.

Επί του παραδεκτού

151. Κατ' αρχάς, πρέπει να εξεταστεί το επιχείρημα ότι η υπό κρίση αιτίαση είναι απαράδεκτη, διότι δεν μνημονεύεται στο αιτητικό της αιτιολογημένης γνώμης.

150. Η Ισπανική Κυβέρνηση αμφισβητεί επικουρικός την προβαλλόμενη από την Επιτροπή έκταση της νιτρορρυπάνσεως καθώς και τη γεωργική προέλευσή της, η οποία δεν αποδεικνύεται από την —από πολλές απόψεις ελλιπή— μελέτη του ινστιτούτου ERM. Η Bajo Almanzora, στην οποία αναφέρεται η μνημονευόμενη από την Επιτροπή μελέτη του 1999, δεν είναι παρεμφερής με τη ζώνη που αποτελεί αντικείμενο της παρούσας υποθέσεως. Οι διαδρομές των Añtas και Aguas είναι από υδρογεωλογικής απόψεως διαφορετικές στη ζώνη Bajo

152. Κατά πάγια νομολογία, οι αιτιάσεις οι οποίες προβάλλονται στη συνέχεια με το δικόγραφο της προσφυγής πρέπει ήδη να παρατίθενται επακριβώς στην αιτιολογημένη γνώμη. Τούτο είναι απαραίτητο προκειμένου να οριοθετηθεί με σαφήνεια το αντικείμενο της διαφοράς πριν από την κίνηση της δικαστικής διαδικασίας και προκειμένου να διασφαλιστεί ότι το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος έχει ακριβή γνώση των κατ' αυτού προβαλλομένων αιτιάσεων και να μπορεί έτσι να θέσει τέρμα στις προσαπτόμενες από την Επιτροπή παραβάσεις ή να προβάλει τα αμυντικά επιχειρήματά του προτού η Επιτροπή προσφύγει ενώπιον του Δικαστηρίου³⁸.

38 — Βλ., μεταξύ άλλων, την απόφαση της 24ης Ιουνίου 2004, C-350/02, Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών (Συλλογή 2004, σ. I-6213, σκέψεις 18 έως 21), και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία.

153. Επομένως, έστω και αν κατ' αρχήν το αιτητικό της αιτιολογημένης γνώμης πρέπει να ταυτίζεται με αυτό του δικογράφου της προσφυγής³⁹, η παράλειψη αναφοράς μιας αιτιάσεως στο αιτητικό της αιτιολογημένης γνώμης δεν καθιστά την προσφυγή απαράδεκτη ως προς την αιτίαση αυτή εφόσον από το λοιπό περιεχόμενο της αιτιολογημένης γνώμης το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος μπορεί να αντιληφθεί ευχερώς ότι προβάλλεται κατ' αυτού η σχετική αιτίαση. Στην περίπτωση αυτή το κράτος μέλος μπορεί πράγματι να διαφυλάξει τα αμυντικά δικαιώματά του.

154. Τούτο συμβαίνει εν προκειμένω, δεδομένου ότι, όπως και η Ισπανική Κυβέρνηση συνομολογεί, η Επιτροπή αφιέρωσε για την αιτίαση της παραβάσεως της οδηγίας περί νιτρορρυπάνσεως μία ολόκληρη σελίδα της αιτιολογημένης γνώμης και επιπλέον μνημόνευσε την αιτίαση αυτή τόσο στην πρώτη σελίδα όσο και στην εισαγωγή. Επομένως, από το σύνολο του περιεχομένου της αιτιολογημένης γνώμης προκύπτει με σαφήνεια ότι η Επιτροπή είχε την πρόθεση να προβάλλει και την αιτίαση που στηρίζεται στην παράβαση αυτή.

155. Ακολούθως, η Ισπανική Κυβέρνηση προβάλλει ότι παραβιάστηκε η αρχή του *ne bis in idem* δυνάμει της οποίας απαγορεύεται η επιβολή πλειόνων κυρώσεων στο ίδιο πρόσωπο για την ίδια παράνομη συμπεριφορά προς προστασία του ίδιου έννομου αγαθού⁴⁰. Συναφώς, πρέπει αφενός να παρατηρηθεί, όπως πράττει η Επιτροπή, ότι

η προσφυγή λόγω παραβάσεως βάσει του άρθρου 226 ΕΚ στηρίζεται απλώς στην αντικειμενική διαπίστωση ότι το κράτος μέλος —βάσει της καταστάσεως που ίσχυε κατά τον κρίσιμο χρόνο των πραγματικών περιστατικών που προβάλλονται προς δικαστική εκτίμηση— παρέβη τις υποχρεώσεις που επιβάλλει η Συνθήκη⁴¹. Επομένως, η διαδικασία δεν έχει αφεαυτής τον χαρακτήρα της κυρώσεως και, ως εκ τούτου, δεν θεωρώ εκ του λόγου αυτού ότι η αρχή *ne bis in idem* εφαρμόζεται στη συγκεκριμένη αλληλουχία⁴². Επιπλέον, άλλη προσφυγή λόγω παραβάσεως που ασκήθηκε το πρώτον μετά την παρούσα προσφυγή δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να έχει ως συνέπεια το απαράδεκτο της παρούσας προσφυγής.

156. Επομένως, ο πέμπτος λόγος προσφυγής της Επιτροπής είναι παραδεκτός.

B — Επί του βασίμου

157. Βάσει του άρθρου 3, παράγραφος 2, της οδηγίας περί νιτρορρυπάνσεως, τα κράτη μέλη χαρακτηρίζουν ευπρόσβλητες ζώνες όλες τις γνωστές περιοχές ξηράς που βρίσκονται στο έδαφός τους των οποίων τα ύδατα απορρέουν στα ύδατα που έχουν προσδιοριστεί σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 1, και οι οποίες συντελούν στη ρύπανση.

39 — Βλ. την απόφαση της 11ης Ιουλίου 2002, C-139/00 (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 28), σκέψη 18.

40 — Βλ., μεταξύ άλλων, την απόφαση της 7ης Ιανουαρίου 2004, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P, και C-219/00 P, Aalborg Portland κ.λπ. (Συλλογή 2004, σ. I-123, σκέψη 338).

41 — Βλ., μεταξύ άλλων, την απόφαση της 1ης Οκτωβρίου 1998, C-71/97, Επιτροπή κατά Ισπανίας (Συλλογή 1998, σ. I-5991, σκέψη 14).

42 — Βλ. επίσης στο ίδιο πνεύμα τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Geelhoed της 21ης Οκτωβρίου 2004, C-212/03, Επιτροπή κατά Γαλλίας (Συλλογή, σ. I-4213, σ. I-4216, σημείο 23).

158. Κατά τον χαρακτηρισμό των υδάτων αυτών, τα κράτη μέλη εφαρμόζουν τα κριτήρια του παραρτήματος I της οδηγίας. Σύμφωνα με τα κριτήρια αυτά, τα ύδατα θεωρούνται ότι υφίστανται ρύπανση εφόσον τα υπόγεια ύδατα παρουσιάζουν περιεκτικότητα σε νιτρικά ιόντα μεγαλύτερη από 50 mg ανά λίτρο ή εφόσον διαπιστώνεται το φαινόμενο του ευτροφισμού σε φυσικές λίμνες γλυκού νερού, σε εκβολές ποταμών, σε παράκτια ή θαλάσσια ύδατα. Ωστόσο, τόσο βάσει του άρθρου 3, παράγραφος 1, όσο και βάσει του παραρτήματος I Α, σημείο 2, της οδηγίας περί νιτρορρυπάνσεως η υποχρέωση χαρακτηρισμού μιας ζώνης ως ευπρόσβλητης υφίσταται όχι μόνο στην περίπτωση που ήδη έχει σημειωθεί μόλυνση/ρύπανση, αλλά και στην περίπτωση που είναι πιθανή η μόλυνση των υδάτων μιας ζώνης.

159. Επομένως, το επιχείρημα της Ισπανικής Κυβερνήσεως ως προς την πραγματική περιεκτικότητα σε νιτρικά ιόντα δεν μπορεί αυτό και μόνο να αναιρέσει την αιτίαση της Επιτροπής. Επιπλέον, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η παράκτια λιμνοθάλασσα του Antas στην οποία, σύμφωνα με τους ισχυρισμούς της Επιτροπής, απορρέουν τα ύδατα της περιοχής Rambla de Mojácar, έχει χαρακτηριστεί ως ευαίσθητη ζώνη κατά την έννοια της οδηγίας περί λυμάτων, και δη, όπως προέβλεπε η Ισπανική Κυβέρνηση, λόγω του κινδύνου νιτρορρυπάνσεως και ευτροφισμού.

160. Ωστόσο, έστω και αν μπορεί να θεωρηθεί ότι τα ύδατα της παράκτιας λιμνοθάλασσας του Antas πληρούν ως προς το σημείο αυτό τα κριτήρια του παραρτήματος I της οδηγίας περί νιτρορρυπάνσεως σε σχέση με τον προσδιορισμό τους, εντούτοις, πρέπει περαιτέρω, όπως προκύπτει από την

απόφαση του Δικαστηρίου επί της υποθέσεως, να αποδείξει η Επιτροπή ότι η ρύπανση των υδάτων αυτών οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις γεωργικές χρήσεις⁴³.

161. Όσον αφορά κατ' αρχάς τη μελέτη του ινστιτούτου ERM, η μελέτη αυτή δεν παρέχει κανένα στοιχείο σχετικά με τη γεωργική προέλευση της ρυπάνσεως στην παράκτια λιμνοθάλασσα του Antas. Αντιθέτως, όπως τόνισε η Επιτροπή στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας, η μελέτη τονίζει ότι μία από τις αιτίες της ρυπάνσεως των υδάτων στην περιοχή είναι οι έντονες τουριστικές δραστηριότητες. Και το δημοσίευμα του 1999, το οποίο επικαλείται η Επιτροπή, αναφέρεται αφενός στην Bajo Almanzora της οποίας η υδρογεωλογική σημασία για την παράκτια λιμνοθάλασσα του Antas αμφισβητήθηκε από την Ισπανική Κυβέρνηση, αφετέρου, από το δημοσίευμα αυτό, το οποίο αφορά τα έτη 1982-1993, δεν προκύπτει κατά τρόπο πραγματικά ειδικότερο ότι πιθανή αιτία της ρυπάνσεως των υπογείων υδάτων είναι η γεωργία και επομένως δεν μπορεί να διαπιστωθεί επί της βάσεως αυτής με σχετική βεβαιότητα ότι η απόρριψη αζωτούχων ενώσεων γεωργικής προελεύσεως συντελεί σημαντικά στην παρατηρούμενη συνολικά στην περιοχή της παράκτιας λιμνοθάλασσας Antas ρύπανση.

162. Επιπλέον, αν ληφθεί υπόψη ότι τα κράτη μέλη διαθέτουν ευρεία εξουσία εκτιμήσεως κατά τον χαρακτηρισμό των υδάτων κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1⁴⁴, τότε επιβάλλεται βάσει των ανωτέρω

43 — Απόφαση της 29ης Απριλίου 1999, C-293/97, Standley κ.λπ. (Συλλογή 1999, σ. I-2603, σκέψη 40).

44 — Βλ. την απόφαση της 29ης Απριλίου 1999, C-293/97 (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 43), σκέψεις 37 και 39.

εκτιμήσεων η διαπίστωση ότι η Επιτροπή δεν προσκόμισε επαρκή αποδεικτικά στοιχεία ως προς το ότι η Rambla de Mojàcar απορρέει σε ύδατα τα οποία υφίστανται ρύπανση κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας περί νιτρορρυπάνσεως, σε συνδυασμό με το παράρτημα της I, και ως προς το ότι, ως εκ τούτου, έπρεπε να χαρακτηριστεί ως ευπρόσβλητη ζώνη.

163. Επομένως, είναι αβάσιμη η αιτίαση της Επιτροπής ότι το Βασίλειο της Ισπανίας, παραλείποντας να χαρακτηρίσει τη Rambla de Mojàcar ως ευπρόσβλητη ζώνη, παρέβη το άρθρο 3 της οδηγίας περί νιτρορρυπάνσεως.

X — Επί των δικαστικών εξόδων

164. Σύμφωνα με το άρθρο 69, παράγραφος 3, του Κανονισμού Διαδικασίας, το Δικαστήριο μπορεί να κατανείμει τα έξοδα ή να αποφασίσει ότι κάθε διάδικος φέρει τα δικαστικά του έξοδα σε περίπτωση μερικής ήττας των διαδίκων ή εφόσον συντρέχουν εξαιρετικοί λόγοι. Λαμβανομένου υπόψη ότι αμφότεροι οι διάδικοι ηττήθηκαν εν μέρει ως προς τους ισχυρισμούς τους καθώς και ως προς το βάσιμο ή μη των αντίστοιχων επιχειρημάτων τους, προτείνω να καταδικαστεί κάθε διάδικος να φέρει τα δικαστικά του έξοδα.

165. Σύμφωνα με το άρθρο 69, παράγραφος 4, το Ηνωμένο Βασίλειο, το οποίο παρενέβη στη δίκη, πρέπει να φέρει τα δικαστικά του έξοδα.

XI — Πρόταση

166. Βάσει των ανωτέρω προτείνω στο Δικαστήριο:

1) να διαπιστώσει ότι το Βασίλειο της Ισπανίας,

— παραλείποντας να λάβει τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να συμμορφωθεί προς τις υποχρεώσεις του από τα άρθρα 4, 9 και 13 της οδηγίας

75/442/ΕΟΚ, όπως αυτή τροποποιήθηκε με την οδηγία 91/156/ΕΟΚ, παραλείποντας να λάβει τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να διασφαλίσει ότι τα απόβλητα, τα οποία προέρχονται από την επιχείρηση παχύνσεως χοίρων που βρίσκεται στην τοποθεσία El Pago de la Media Legua διατίθενται ή αξιοποιούνται χωρίς να τίθεται σε κίνδυνο η ανθρώπινη υγεία και χωρίς να επιβαρύνεται το περιβάλλον, και επιτρέποντας στην εν λόγω επιχείρηση να λειτουργεί χωρίς να έχει λάβει την απαιτούμενη βάση της οδηγίας άδεια, καθώς και παραλείποντας να διενεργήσει τους απαιτούμενους περιοδικούς ελέγχους που προβλέπονται για τέτοιου είδους επιχειρήσεις,

- παραλείποντας να υποβάλει τα αστικά λύματα της κοινότητας Vera βάσει του άρθρου 5, παράγραφος 2, της οδηγίας 91/271/ΕΟΚ σε αυστηρότερο έλεγχο από τον περιγραφόμενο στο άρθρο 4, της ίδιας οδηγίας,
- παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τη Συνθήκη

- 2) να απορρίψει την προσφυγή κατά τα λοιπά,
- 3) να καταδικάσει αντίστοιχα την Επιτροπή, το Βασίλειο της Ισπανίας καθώς και το Ηνωμένο Βασίλειο στα δικαστικά τους έξοδα.